

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет

імені Петра Могили

Кафедра обліку і аудиту

Бортник Ольга Ігорівна

**Тема: Обліково-аналітичне забезпечення управління
виробничими запасами в умовах цифрової трансформації**

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття

ступеня вищої освіти: магістр

галузі знань: 07 «Управління та адміністрування»

спеціальності: 071 «Облік і оподаткування»

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит
підприємницької діяльності»

Керівник кваліфікаційної роботи магістра:
доктор економічних наук, професор
Ужва А.М.

Рецензент:
доктор економічних наук, професор
Лункіна Т.І.

Миколаїв 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	7
1.1. Економічна сутність дефініції виробничих запасів.....	7
1.2. Класифікація виробничих запасів як об'єкта обліку.....	13
1.3. Законодавча база ведення обліку виробничих запасів на підприємстві.....	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	23
2.1. Методика визнання і оцінки виробничих запасів.....	23
2.2. Методичний інструментарій аналізу стану і ефективності використання виробничих запасів.....	30
РОЗДІЛ 3. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	40
3.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства в умовах цифрової трансформації.....	40
3.2. Облік виробничих запасів на підприємстві.....	47
3.3. Аналіз використання виробничих запасів на підприємстві.....	56
РОЗДІЛ 4. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	67
4.1. Шляхи вдосконалення ведення обліку виробничих запасів.....	67
4.2. Основні напрямки підвищення ефективності використання виробничих запасів.....	72
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Виробничі запаси є фундаментальним елементом операційної діяльності, забезпечуючи безперервність виробництва, формування собівартості продукції та стабільність фінансового стану підприємства. Результати виробничої, комерційної, фінансової діяльності в значній мірі визначаються повнотою, комплексністю та своєчасністю забезпечення виробництва запасами необхідного асортименту та якості. На підприємствах першорядне значення має підвищення ефективності використання сировини й основних матеріалів, тому що ці витрати в структурі собівартості продукції складають 80 % і навіть незначне скорочення їх при виробництві кожної одиниці продукції в цілому по підприємству дає ефект. Тому значна увага приділяється підвищенню виходу готової продукції з одиниці сировини, зменшенню норм витрат матеріалів на одиницю продукції, скороченню відходів і втрат сировини і матеріалів, удосконалення систем матеріального заохочення робітників за поліпшення використання сировини і матеріалів.

Актуальність теми обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами в умовах цифрової трансформації зумовлена динамічними змінами бізнес-середовища, зростанням конкуренції та необхідністю підвищення ефективності використання запасів підприємства. Цифровізація облікових процесів, впровадження автоматизованих інформаційних систем, аналітики великих даних та інтегрованих платформ управління створюють нові можливості для оперативного контролю руху запасів, оптимізації їх рівня, зниження витрат на зберігання та мінімізації ризиків дефіциту або надлишків. Водночас, традиційні підходи до обліку не повною мірою відповідають сучасним вимогам щодо швидкості обробки інформації, прозорості та прогнозування, що зумовило вибір теми роботи. Економне витрачання матеріальних ресурсів рівнозначне збільшенню їх виробництв, тому підприємства повинні постійно вишукувати внутрівиробничі резерви економії та раціонального використання матеріальних ресурсів.

Важливим інструментом пошуку таких резервів є економічний аналіз, за допомогою якого визначають потребу підприємства в виробничих запасах; оцінку реальності та економічного обґрунтування планів матеріально-технічного забезпечення, його взаємозв'язок з планом виробництва; оцінку забезпеченості планів поставок укладеними договорами, якості договорів та вибору постачальників ресурсів, ефективності використання запасів; виявляють внутрішні невикористані резерви економії матеріальних ресурсів та розробляють заходи щодо їх використання.

Питання обліку і аналізу використання запасів розглядалися в працях провідних вітчизняних вчених-економістів: Білик М.Р., Бутинця Ф.Ф., Голова С.В., Гордієнко О.І., Леня В.С., Лишиленка О.В., Огійчука М.Ф., П.Т.Саблука, Сопка В.В., Ткаченко Н.М. та інших. Проте, питання удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами на підприємстві в умовах цифрової трансформації потребує подальшого дослідження.

Мета й завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування основ і розробка практичних рекомендацій щодо обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами на підприємстві в умовах цифрової трансформації.

Відповідно до визначеної мети окреслено сукупність основних завдань, спрямованих на її досягнення:

- розглянути сутність та класифікацію виробничих запасів;
- вивчити законодавчу базу ведення обліку виробничих запасів на підприємстві;
- обґрунтувати методику визнання і оцінки виробничих запасів;
- сформулювати систему показників аналізу стану і ефективності використання виробничих запасів;
- описати організаційно-економічну характеристику підприємства;
- вивчити алгоритм здійснення обліку виробничих запасів на підприємстві;
- проаналізувати показники стану і ефективності використання виробничих запасів на підприємстві;

- запропонувати шляхи вдосконалення ведення обліку виробничих запасів та підвищення ефективності їх використання.

Об’єктом дослідження є процес обліку і аналізу виробничих запасів на підприємстві в умовах цифрової трансформації.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами на підприємстві в умовах цифрової трансформації.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є основні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з даної проблеми, законодавчі та нормативно-правові акти органів державної влади України з питань регулювання використання виробничих запасів, первинні документи та фінансова звітність підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів визначається новим вирішенням наукового завдання у сфері обліково-аналітичного забезпечення системи управління виробничими запасами на підприємстві. Зокрема, у роботі:

удосконалено:

- науково-теоретичний підхід до визначення дефініції «виробничі запаси», в результаті чого виділено такі напрямки: коло науковців при визначенні запасів використовують законодавчо визначення трактування; деякі вчені об’єднують поняття «виробничі запаси» і «матеріальні ресурси»; «запаси» й «виробничі запаси» одне; в окремих джерелах застосовується термін «товарно-матеріальні цінності»; окремі авторів до виробничих запасів не відносять МШП та незавершене виробництво.

- трактування поняття «виробничі запаси», яке, на відміну від існуючих, визначено як «складова оборотних активів підприємства, яка представлена сукупністю сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять ресурсну основу підприємства, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції;

- порядок аналізу стану і використання виробничих запасів, в межах якого запропоновано: показники оцінки забезпеченості підприємства виробничими запасами; ефективності використання виробничих запасів; впливу ефективності використання виробничих запасів на величину матеріальних витрат;

набули подальшого розвитку:

- система вдосконалення ведення обліку виробничих запасів на підприємстві, а саме: впровадження інтегрованої ERP-системи з модулем управління складом і виробництвом; використання штрихкодування та RFID-технологій; перехід до динамічної інвентаризації на основі сканерів; автоматичне сповіщення про прострочення, брак, необхідність доукомплектування; хмарні сервіси та цифрові підписи при операціях з постачальниками; використання алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування потреб підприємства;

- напрямки підвищення ефективності використання виробничих запасів: автоматизація інформаційних потоків та впровадження інтегрованих систем управління; використання інструментів бізнес-аналітики; запровадження прогнозової аналітики; застосування штучного інтелекту у процесі оптимізації та автоматизації аналітичних процедур; інтеграція аналітичних процесів у ланцюг постачання; хмарні технології, впровадження яких дасть змогу сформувати високоефективну систему аналітичного забезпечення управління запасами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані для подальших теоретичних досліджень у сфері обліку та аналізу виробничих запасів підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях: XXVII Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2025», XXVIII Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2025: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти». Результати дослідження опубліковано в 1 статті у науковому фаховому виданні України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

1.1. Економічна сутність дефініції виробничих запасів

Сучасний етап розвитку економіки характеризується активними процесами цифрової трансформації, що охоплюють усі сфери діяльності підприємств – від виробництва і логістики до бухгалтерського обліку та управління персоналом. У цих умовах облік виробничих запасів набув стратегічного значення, оскільки саме матеріальні ресурси визначають ритмічність виробничого процесу, рівень операційної ефективності та фінансові результати підприємства. Зміна технологічної парадигми обумовлює нові підходи до організації облікового процесу, посилюючи вимоги до точності, оперативності й аналітичності інформації про запаси.

Виробничі запаси є фундаментальним елементом операційної діяльності, забезпечуючи безперервність виробництва, формування собівартості продукції та стабільність фінансового стану підприємства. Від ефективності їх обліку залежить можливість своєчасного планування потреби в ресурсах, оптимізації рівня запасів, уникнення надлишків або дефіциту матеріалів. У традиційних системах обліку значна частина операцій здійснювалась вручну, що зумовлювало високий ризик помилок та розбіжностей. Цифрова трансформація суттєво змінює характер інформаційної роботи, сприяючи підвищенню достовірності та актуальності даних, на яких ґрунтуються управлінські рішення.

У процесі розвитку економічних знань вихідним моментом наукових досліджень виробничих запасів було визначення їх сутності. Представники перших зароджуваних економічних шкіл приділяли увагу виробничим запасам як засобам, вкладеним у землю, і через це визначали основу капіталу, а також пояснювали приріст добробуту з процесу виробництва. Відомий економіст-

фізіократ Кене Ф. вперше схематично представив оборот ресурсів. З часом були розроблені й доповнені дослідження законів і категорій товарного виробництва, але фундаментальною теорією щодо формування капіталу є дослідження Маркса К., хоча ряд теоретичних і методологічних питань щодо категорії «виробничі запаси» й досі залишається дискусійним. Це можна пояснити не тільки різноманітними та протилежними формулюваннями, але й різними підходами до встановлення економічних меж і економічної природи цієї категорії.

В сучасній економічній літературі поняття «виробничі ресурси» з'явилося в 70-80-х роках минулого століття. Науковці стверджують, що поняття виробничих запасів слід відрізнити від поняття матеріальних (виробничих) ресурсів, яке є більш загальним, ніж матеріальні або виробничі запаси (рис. 1.1).

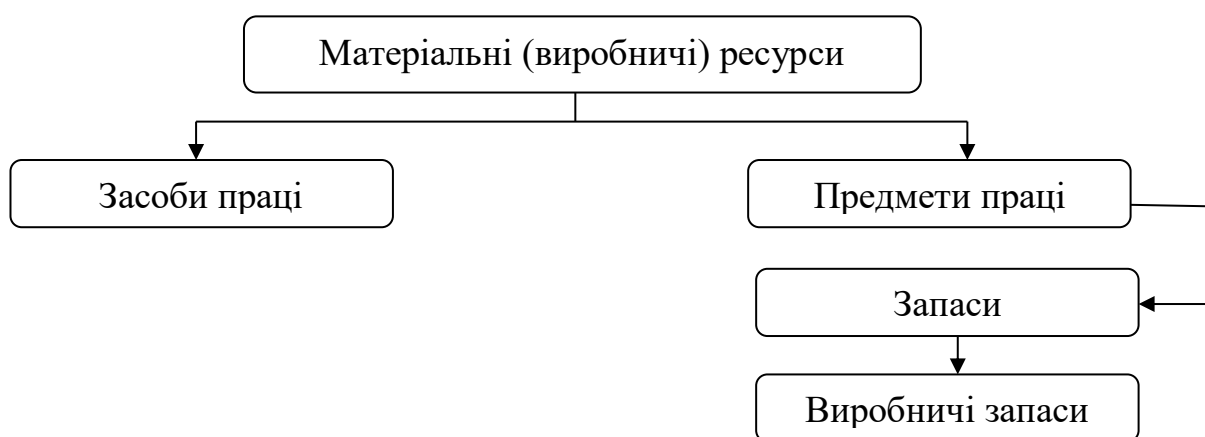

Рис. 1.1. Виробничі запаси у складі ресурсів підприємства

У роботах В. Д. Шквіра запаси розглядаються як матеріальні цінності [83]. Таке трактування не висвітлює сутності запасів, оскільки у визначенні відсутні рекомендації щодо їх використання в одному операційному циклу. Формування матеріальних ресурсів на підприємстві для подальшого використання у майбутньому та для забезпечення безперервності процесу діяльності, розуміємо як запаси. Питання сутності виробничих запасів з різним ступенем теоретичного і практичного висвітлення розглянуто в багатьох виданнях сучасного часу. Варто зауважити, що у літературних джерелах і у практичному плані запаси трактуються досить неоднозначно. Адже часто поняття запасів ототожнюють із

певними їх видами (матеріальними запасами, запасами сировини та матеріалів, матеріальними ресурсами або товарно-матеріальними запасами).

Для потреб бухгалтерського обліку визначення дефініції «виробничі запаси» як економічної категорії має формувати строки і напрями використання, джерела відшкодування вартості виробничих запасів.

Покропивний С.Ф. вважає, що запаси становлять предмети праці, які підготовлені для запуску у виробничий процес. Тобто він дає досить стисле визначення і можливість розширювати його самостійно [56]. Також Лень В.С. та Гливенко В.В. під запасами розуміють підготовлені для запуску у виробничий процес предмети праці, які складаються з сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, тари і тарних матеріалів, запасних частин для поточного ремонту основних фондів [39]. На думку Пеняк Ю.С. матеріально-виробничі запаси – це в широкому розумінні предмети праці, які уречевлено складають основу продукту, що виробляється, і повністю включаються в собівартість продукції, робіт і послуг після попередньої обробки в одному виробничому циклі [52].

Сопко В. розкриває запаси як накопичені ресурси, які перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва. Фактично, вважає він, зміст тут зовсім інший, запаси - це сукупність матеріальних благ, вироблених невідомо для чого й кого, які навряд чи колись взагалі будуть використані за призначенням [71]. Бутинець Ф.Ф. під сутністю запасів розуміє все те, що завезено на склади підприємства та ще не вступило в першу стадію обробки, тобто частина сукупних запасів, призначених для виробничого споживання [9].

О. Залевська, А. М. Колосок при визначенні поняття матеріальних оборотних активів застосовують термін «цінності». Однак поняття «цінність» є описовою категорією, ознакою, якісним або критеріальним показником, що характеризує запаси як економічні елементи, що мають користь для їх власника і можуть принести йому економічні вигоди [23].

З метою забезпечення найбільш ефективних результатів виробництва при найменших витратах, вимагається підтримувати достатній, але не надмірний рівень виробничих запасів, оскільки зайві запаси ведуть до заморожування вкладених в них оборотних коштів і неможливості їх використання в інших цілях. Якщо запасів недостатньо, то порушується виробничий процес на підприємстві. В усіх товарних виробничих системах і більшості систем сфери обслуговування є певні запаси. Своєчасне комплексне забезпечення усіма необхідними матеріальними ресурсами у встановлені терміни і з найменшими витратами на підприємстві здійснюється за допомогою багатофункціональної системи управління виробничими запасами.

Іваниєнко В.В. зазначає, що виробничі запаси — це матеріальні ресурси, що знаходяться на складах підприємства (сировина, матеріали, покупні напівфабрикати, що комплектують вироби, паливо і пальне, тара і тарні матеріали, запасні частини для ремонту, інструменти), призначені для виробничого споживання, але що ще не поступили у виробництво [25].

Швець І.Б. зазначає, що виробничі запаси є матеріальними оборотними активами підприємств і є головною умовою здійснення необхідного виробничого процесу [80]. Пушкар М.С. під виробничими запасами розуміє запаси засобів виробництва, які знаходяться на складах суб'єкта господарювання і необхідні для забезпечення безперервного виробничого процесу, причому це лише ті предмети праці, які ще не задіяні у процесі виробництва і зберігають свою натурально-речову форму [65]. Іванюта П.В. під запасами розуміє матеріальні ресурси, необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, які зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх наступного використання [26].

Досліджуючи сутність виробничих засобів як частини оборотних активів підприємства, доцільно навести точку зору з цього питання зарубіжних економістів, оскільки вони не перебували під впливом загальноприйнятого трактування цього поняття, яке існувало в радянський період. Відповідно до

міжнародної термінології обліку виробничі запаси – це господарчі ресурси, які повинні принести певні вигоди підприємству і характеризують господарські засоби підприємства за їх складом та напрямками використання.

Болух М.А., Бурчевський В.З. підтримують західний підхід, вважаючи, що при визначенні виробничих запасів суму оборотних активів підприємства необхідно зменшити на суму його фінансових зобов'язань у формі сукупної кредиторської заборгованості, яка, на їхню думку, знижує потребу в оборотних активів. Але кредиторська заборгованість не зменшує потреби в оборотних активах, а є лише одним із джерел їх формування, без якого, особливо в сучасних умовах, підприємства були б не в змозі сформувати оборотні активи в необхідних розмірах [6].

П(С)БО 9 «Запаси» об'єднує основні складові оборотних матеріальних активів, відповідно до якого «запаси – активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством» [58].

Згідно з МСБО 2 «Запаси», «запаси – це активи, які передбачені для подальшого продажу в ході звичайної діяльності; що знаходяться у процесі виробництва для такого продажу, або ті, що знаходяться у вигляді сировини та матеріалів, які будуть використовуватись у процесі виробництва або надання послуг, за винятком незавершеного виробництва, що виникає за угодами на будівництво, включаючи безпосередньо пов'язані з ними угоди на надання послуг, фінансових інструментів та біологічних активів, що належать до сільськогосподарської діяльності, та сільськогосподарська продукція в момент її збирання» [47].

Крикавський Є.В. та Білик І.І. підкреслюють, що значення запасів у функціонуванні підприємства може бути окреслено у декількох важливих площинах, зокрема у:

- а) майновій – запаси як складова оборотних засобів підприємства;

б) фінансовій – запаси як чинник формування фінансових результатів підприємства;

в) фізичній – запаси як чинник формування транспортно-складських технологій;

г) маркетинговій – запаси як чинник формування сатисфакції та лояльності клієнта;

д) економічній – запаси як чинник оборотності капіталу (активів) підприємства;

е) логістичній – запаси як чинник формування інтегрованої оцінки ланцюга поставок щодо його продуктивності та ефективності;

є) виробничій – запаси як чинник використання виробничої потужності підприємства [36].

Аналіз трактування поняття «виробничі запаси» в економічній літературі свідчить, що:

- коло науковців при визначенні запасів використовують законодавчо визначення трактування;

- деякі вчені об'єднують поняття «виробничі запаси» і «матеріальні ресурси»; «запаси» й «виробничі запаси» в одне;

- в окремих джерелах застосовується термін «товарно-матеріальні цінності»;

- окремі авторів до виробничих запасів не відносять МШП та незавершене виробництво.

Таким чином, ми пропонуємо визначення: виробничі запаси – це складова оборотних активів підприємства, яка представлена сукупністю сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять ресурсну основу підприємства, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.

1.2. Класифікація виробничих запасів як об'єкта обліку

Ефективна організація управління матеріальними ресурсами підприємства неможлива без чіткої класифікації виробничих запасів, яка забезпечує їх систематизацію, контроль, оптимізацію витрат та підвищення ритмічності виробничого процесу. Класифікація запасів дозволяє підприємству формувати раціональну структуру ресурсів, визначати обсяги їх потреби, здійснювати контроль за їх ухом та забезпечувати збереження матеріальних цінностей. Науково обґрунтована класифікація виробничих запасів відповідає вимогам бухгалтерського обліку, логістики, планування та цифрових систем управління матеріальними потоками.

Так, Бабіч В.В. і Сагова С.В., виділяють групи виробничих запасів відповідно до їх поділу за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (рис.1.2) [3].

Рис. 1.2. Класифікація виробничих запасів на підприємстві

Сировина – добути власними силами оборотні ресурси, які не пройшли жодної стадії промислової обробки і призначені для споживання власним виробництвом як необхідний компонент майбутнього продукту цього виробництва.

Матеріали – придбані на стороні оборотні ресурси, призначені для використання у власному виробництві як необхідний компонент майбутнього продукту цього виробництва або для обслуговування технологічного процесу і управління.

Паливо – економічно цей вид матеріальних ресурсів належить до допоміжних матеріалів, але відокремлюється у зв'язку з його важливим значенням у народному господарстві і великою питомою вагою в загальних витратах матеріалів. Паливо використовується для технологічних цілей, коли воно використовується у виробничому процесі; енергетичних цілей, коли застосовується у виробництві енергії; господарських потреб.

Будівельні матеріали – матеріальні активи, призначені для використання у капітальному будівництві об'єктів, що зводяться господарським або підрядним способами.

Запасні частини – оборотні матеріальні активи, призначені для використання під час проведення ремонту, реконструкції, модернізації обладнання і машин, ремонту обладнання і машин за замовленням сторонніх осіб і для використання з метою гарантійного ремонту таких засобів.

Малоцінні та швидкозношувані предмети – це активи, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року .

Також запаси можна класифікувати за наступними ознаками:

- за призначенням і причинами утворення запаси розрізняють постійні; що забезпечують безперервність виробничого процесу між двома черговими поставками, та сезонні, що утворюються при сезонному виробництві продукції чи при сезонному транспортуванні;

- за місцем знаходження виділяють складські запаси, що знаходяться на складах підприємства, та запаси у виробництві, що знаходяться в процесі обробки;
- запаси в дорозі являють собою продукцію, що відвантажена споживачу, і ще ним не отримана;
- за рівнем наявності на підприємстві визначають нормативні запаси, що відповідають запланованим обсягам запасів, необхідним для забезпечення безперебійної роботи підприємства, та понаднормові, що перевищують їх нормативну кількість;
- за наявністю на початок і кінець звітного періоду запаси визначають як початкові, величина запасів на початок звітного періоду, та кінцеві, величина запасів на кінець звітного періоду;
- відносно до балансу запаси ділять на балансові, що є власністю підприємства і відображаються в балансі, та позабалансові, що не належать підприємству, і знаходяться у нього через певні обставини;
- за ступенем ліквідності запаси бувають ліквідні, що легко перетворюються на грошові кошти у короткий термін і без значних втрат первісної вартості таких запасів, на неліквідні, які неможливо легко перетворити на грошові кошти у короткий термін і без значних втрат первісної вартості таких запасів;
- за походженням запаси бувають первинні, що надійшли на підприємство від інших підприємств і не підлягали обробці на даному підприємстві, та вторинні, можуть застосовуватися вдруге у виробництві;
- за обсягом запаси ділять на вільні, що знаходяться у надлишку на підприємстві, та обмежені, що знаходяться в обмеженій кількості на підприємстві;
- за сферою використання запаси бувають у сфері виробництва, що знаходяться у процесі виробництва (виробничі запаси, незавершене виробництво), запаси у сфері обігу, що знаходяться у сфері обігу (готова

продукція, товари), та запаси у невиробничій сфері, що не використовуються у виробництві;

- за структурою і складом виробничі запаси класифікують на сировину й основні матеріали, до яких належать предмети праці, що входять до складу вироблюваних продуктів і становлять їх основу [36].

Допоміжні матеріали представлені матеріалами, які приєднуються до основних матеріалів, щоб надати їм визначеної якості. Куповані напівфабрикати та комплектуючі вироби складаються із витрат на придбання купованих напівфабрикатів та комплектуючих виробів, використовуваних при виробництві продукції підприємства безпосередньо або підлягають додатковій обробці на даному підприємстві для одержання готової продукції. Напівфабрикат повинен пройти одну або декілька стадій обробки, перш ніж стати готовим виробом для подальшого використання. Паливо належить до допоміжних матеріалів, але відокремлюється в обліку у зв'язку з його значною роллю у господарстві і великою часткою у загальних витратах матеріалів. До групи тара і тарні матеріали належать предмети, призначені для пакування продукції. Будівельні матеріали містять будівельні матеріали, конструкції і деталі, обладнання, що підлягають встановленню на об'єктах, які будуються (реконструюються), капітальних вкладень. А також інші матеріальні цінності, призначені для потреб капітального будівництва; матеріали, передані у переробку; запасні частини для проведення ремонтів представлені як окремі запасні частини машин, обладнання, транспортних засобів, призначені для виконання ремонтів, завіни зношених частин тощо, і такі, що не належать до основних засобів: матеріали сільськогосподарського призначення; відходи основного виробництва.

Пушкар М.С. вказує, що виробничі запаси класифікуються за певними ознаками: за способом включення у собівартість, за групами матеріалів, за вартістю, за способом зберігання, за частотою використання [65]. Розглядаючи підходи до класифікації запасів, можна зазначити, що Сопко В.В. відокремлює економічну та технічну класифікацію запасів [71]. Він стверджує, що виробничі запаси залежно від цільового призначення поділяються на: підготовчі, гарантійні

(резервні, буферні), перехідні (технологічні), поточні, страхові. Підготовчі запаси виділяються з виробничих запасів при необхідності додаткової їх підготовки перед використанням їх у виробництві. Гарантійні запаси призначені для безперервного постачання у разі непередбачених обставин – відхилення в періодичності та величині партій поставок від запланованих, зміни інтенсивності споживання, затримки поставок. На відміну від поточних запасів розмір гарантійних запасів – величина постійна. За нормальних умов роботи ці запаси непорушні. Сезонні запаси повинні забезпечувати нормальну роботу організації під час сезонної перерви у виробництві, споживанні чи транспортуванні продукції. Також на підприємстві необхідно виділити неліквідні запаси – так називають виробничі запаси, що довго не використовуються. Вони утворюються внаслідок погіршення якості при зберіганні.

Пеняк Ю.С. класифікує виробничі на ті, що дані природою та ті, що створені людиною [52]. За часом виробничі запаси класифікуються за рівнями:

- максимально бажаний запас визначає рівень запасу, економічно доцільний у даній системі управління і використовується як орієнтир при розрахунку обсягу замовлення;
- граничний рівень запасу використовується для визначення моменту часу видачі наступного замовлення;
- поточний запас відповідає рівню запасу в будь-який момент обліку.

Таким чином, класифікація виробничих запасів є комплексною системою, що охоплює різні аспекти їх економічної природи та функціонального призначення. Її застосування забезпечує структурованість та прозорість обліку, створює підґрунтя для раціонального управління запасами, підвищення ефективності виробничої діяльності та оптимізації витрат. Для підприємств, які впроваджують цифрові технології, чітка класифікація є основою автоматизації обліку, застосування систем моніторингу матеріальних потоків та формування аналітичної звітності у режимі реального часу. Науково-обґрунтоване розуміння класифікаційних ознак дозволяє підвищити ефективність закупівель,

оптимізувати складські операції та забезпечити ритмічність виробничого процесу.

1.3. Законодавча база ведення обліку виробничих запасів на підприємстві

Підприємство як первинна ланка економіки і суб'єкт господарської діяльності працює в межах законодавства, яке регулює його організаційну форму, права, обов'язки та відповідальність. Для можливості здійснення виробничо-господарської діяльності кожне підприємство спирається на законодавчо-нормативні акти, які не лише регулюють та контролюють, а і надають можливість здійснення основної діяльності. Відповідно до Господарського кодексу України під господарською діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [12]. Господарський кодекс України визначає засади господарювання в Україні, встановлює загальні принципи господарювання і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Згідно з діючим законодавством України, всі підприємства, незалежно від форм власності, виду діяльності, масштабності повинні забезпечити ведення бухгалтерського обліку.

О.С. Роева зазначає, що «враховуючи те, що право на видання законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують облік запасів, мають різні органи державної та виконавчої влади, відповідно ці акти мають різну юридичну силу та систему підпорядкованості. З урахуванням цього, весь масив законодавчого й нормативно-правового забезпечення обліку запасів можна поєднати у певні групи й залежно від органу, який видав відповідний акт, та з урахуванням юридичної сили такого акту визначити три рівні державного регулювання обліку запасів» [68].

Узагальнена схема нормативно-правового регулювання обліку виробничих запасів відображена на рис. 1.3.

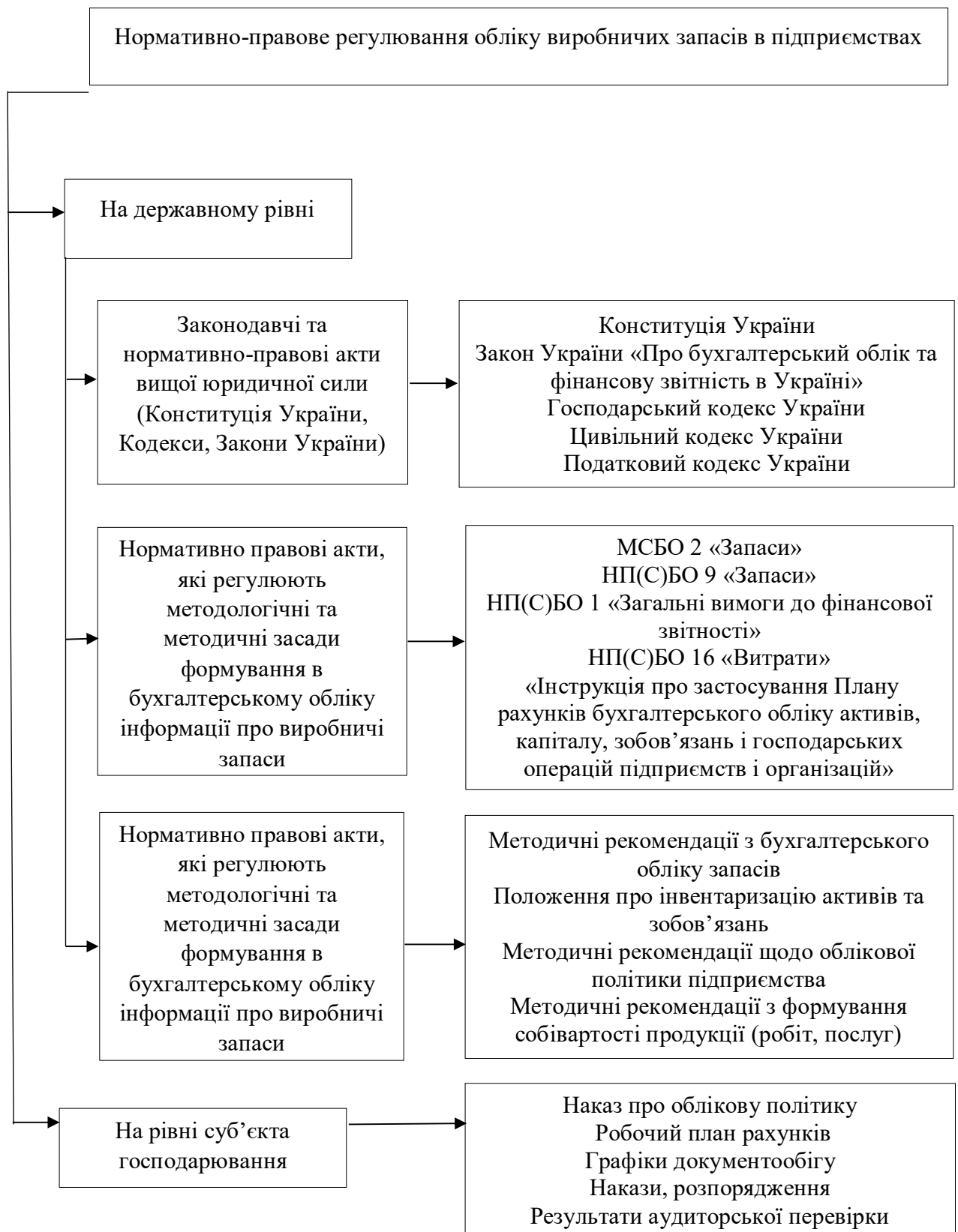

Рис. 1.3. Нормативно-правове регулювання обліку виробничих запасів

Значення законодавчої бази ведення обліку виробничих запасів на підприємстві:

- забезпечує однакові методологічні підходи для обліку запасів на різних підприємствах, що підвищує порівнянність і достовірність фінансової звітності;
- сприяє прозорості обліку запасів;
- дозволяє забезпечити контроль і аудит запасів: інвентаризація, первинні документи, звітність, що важливо для внутрішнього і зовнішнього аудиту;
- надає для підприємців чіткі правила обліку товарів і запасів, що мінімізує ризики фінансових санкцій за порушення.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями) передбачає здійснення регулювання бухгалтерського обліку у напрямку гармонізації з міжнародними стандартами фінансової звітності. Законом передбачено принцип історичної (фактичної) собівартості, відповідно до якого пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво і придбання. Проте пріоритетність історичної (фактичної) собівартості стосується, головним чином, первісної вартості активів і зобов'язань [22].

План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 299 (зі змінами та доповненнями) та Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій від 30.11.99 р. № 291 (зі змінами та доповненнями) встановлюють значення та порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку, направлені на забезпечення однаковості відображення однорідних за змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках та субрахунках [63, 27].

Принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси та розкриття її у фінансовій звітності встановлено П(С)БО 9 «Запаси», яке не поширюється на:

- незавершені роботи за будівельними контрактами, включаючи контракти з надання послуг, що безпосередньо пов'язані з ними;
- фінансові активи;
- молодняк тварин і тварин на відгодівлі, продукцію сільського і лісового господарства, корисні копалини, якщо вони оцінюються за чистою вартістю реалізації відповідно до інших положень (стандартів) бухгалтерського обліку [58].

Визначення вартості запасу починається з моменту зарахування запасу на баланс підприємства – всі придбані або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. Виділяють дві категорії запасів, пов'язані з визначенням моменту переходу права власності:

- запаси в дорозі (включаються до активів підприємства за наявності документального підтвердження, момент переходу права власності залежить від умов поставки);
- товари, реалізовані на умовах, коли покупець має право на повернення товару. Якщо такі розрахунки неможливо виконати, продаж не обліковується, доки залишається ймовірність повернення товару. Таким чином, товар залишається на балансі продавця [58].

При визначенні справедливої вартості запасів підприємство може використовувати дані про:

- а) останню ринкову ціну операцій з відповідними запасами (за умови відсутності суттєвих негативних змін в технологічному, ринковому, економічному або правовому середовищі, у якому діє підприємство);
- б) ринкові ціни на подібні активи, скориговані з урахуванням індивідуальних характеристик, особливостей або ступеня незавершеного виробництва, для якого визначається справедлива вартість;
- в) додаткові показники, які характеризують рівень цін на запаси.

Первісною вартістю запасів, одержаних підприємством безкоштовно, визначається їх справедлива вартість. Первісна вартість одиниці запасів, придбаних в результаті обміну на подібні запаси, дорівнює балансовій вартості

переданих запасів. Не всі витрати підприємства, пов'язані з надходженням запасів включаються у первісну вартість.

При організації та проведенні інвентаризації запасів підприємства керуються Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014р. № 879 [60]. Для проведення інвентаризації виробничих запасів на підприємстві створюється робоча комісія у складі головного бухгалтера, бухгалтера, який займається обліком запасів, завідуючого складом. Керівник до початку проведення інвентаризації підписує наказ про проведення інвентаризації, від завідуючого складом отримується розписка про те, що до початку проведення інвентаризації всі документи здані до бухгалтерії, а запаси оприбутковані або списані. Отримані фактичні результати інвентаризаційна комісія заносить до інвентаризаційного опису. Облік запасів також регламентується «Порядком визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» [62], який містить порядок розрахунку розміру збитків від розкрадання, нестачі, псування чи знищення виробничих запасів.

Таким чином, ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів регулюється нормативними актами України. Застосування міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку виробничих запасів сприяє поліпшенню якості контролю та активізації діяльності суб'єктів господарювання, а також достовірності відображення її в бухгалтерському обліку і звітності. Проте сьогодні вже виявлено багато недоліків в стандартах бухгалтерського обліку, в них запроваджені правила, які в умовах ринкових економіки України поки що не можуть повноцінно діяти, тому бухгалтера підприємства повинні постійно знайомитись з змінами та доповненнями до законодавчих актів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

2.1. Методика визнання і оцінки виробничих запасів

Ефективна підприємницька діяльність неможлива без досконалого знання підприємцем систем обліку і звітності. Такі знання необхідні йому, незважаючи на те, що за ведення достовірної звітності та обліку безпосередньо відповідає головний бухгалтер.

Бутинець Ф.Ф. стверджує, що бухгалтерський облік – це система суцільного і безперервного документального обліку ресурсів і результатів виробничої та фінансової діяльності підприємств з використанням спеціально оформлених документів [9].

Серед економістів, які розглядали третій, організаційний рівень системи бухгалтерського обліку, слід назвати С.І. Волкова, К.Н. Нарібаєва, В.С. Рожнова, академіка М.Г. Чумаченка, які підійшли до визначення системи бухгалтерського обліку з позицій теорії систем, теорії інформації та теорії управління. Л.В. Титенко, керуючись тим, що поняття системи є фундаментальним поняттям кібернетики, визначив бухгалтерський облік як керовану, складну, імовірнісну, динамічну, кібернетичну систему зі своїм об'єктом та суб'єктом управління, в якій об'єктом управління є сукупність матеріальних, трудових та грошових ресурсів у процесі їх кругообігу на підприємстві, суб'єктом – працівники підприємства, які виконують облікові функції [74].

Із цієї позиції бухгалтерський облік розглядають також В. І. Дробот, Г. І. Зуб, М. П. Кононенко, які вважають, що для обліку, як і для будь-якої іншої кібернетичної системи, характерні процеси сприйняття, перетворення та передачі інформації. Вони вважають бухгалтерський облік відкритою системою, яка здатна пристосовуватись до впливу навколишнього середовища. Такий

підхід в обліку передбачає обов'язкову наявність мети і завдань бухгалтерського обліку, належне інформаційне забезпечення, динамічні умови, які визначають стійкість і гнучкість системи, зовнішні обмеження, зовнішні та внутрішні інформаційні потоки. Бухгалтерський облік як система забезпечує інформацію в безперервному ланцюзі подвійного запису фактів господарської діяльності на рахунках, а подвійний запис разом з іншими елементами методу обліку утворює замкнутий контур інформаційних зв'язків у системі рахунків обліку, що чітко окреслює його межі.

Ковенко М. вважає, що бухгалтерський облік – це стійка система реєстрації операцій та групування даних на рахунках аналітичного і синтетичного обліку, що забезпечує високу якість обліку і контролю при найменших затратах праці. Раціонально організований бухгалтерський облік у багатьох випадках позбавляє від паралельного ведення оперативного-статистичного обліку, тобто поточного нагляду за окремими сторонами процесу діяльності підприємства, який необхідний для управління підприємством [32].

Сопко В.В. зазначає, що приведення у певний порядок усіх вузлів систем бухгалтерського обліку та аналізу характеризує їх організацію в широкому змісті, тому бухгалтерський облік тлумачать як систему методів і засобів, що забезпечують оптимальне її функціонування і подальший розвиток [71]. Заслуговує на увагу визначення, що наводить Мних Є.В., який бухгалтерський облік визначає як систему умов і елементів облікового процесу, що включає первинний облік і документування операцій, план рахунків бухгалтерського обліку, форми організації обліково-обчислювальних робіт, обсяг та зміст звітності [49].

На нашу думку, саме раціональність, в першу чергу, має бути покладена в основу визначення поняття «бухгалтерського обліку». Але слід додати, що в умовах сьогодення не можна обійтися лише раціональністю, адже вдала організація бухгалтерського обліку на підприємстві забезпечується не тільки досягненням вершин завдяки мінімізації витрат. Основне місце в даному процесі

займає безпека суб'єкта господарювання, при якій забезпечується захист важливої облікової інформації.

Внаслідок того, що облік ведеться з використанням встановлених форм документів і має всебічний безперервний характер, він набуває ознак достовірного й об'єктивного. Як правило, бухгалтерський облік проводять у грошовому вимірі в поточних і постійних цінах. Його особливістю є й те, що він охоплює лише ті процеси і результати економічної діяльності, які пов'язані зі збільшенням або зменшенням ресурсів на підприємстві. Отримані за оперативного і бухгалтерського обліку дані використовують у статистиці.

Виходячи з цього, завданнями бухгалтерського обліку є:

- облік, аналіз і контроль за активами підприємства;
- облік, аналіз і повсякденний контроль за виконанням завдань виробництва в розрізі кількості, якості та асортименту продукції згідно з вимогами замовників;
- облік, аналіз і контроль за власним капіталом, за забезпеченням наступних витрат і платежів;
- облік, аналіз і контроль за довгостроковими та поточними зобов'язаннями підприємства;
- забезпечення наявності первинної документації щодо кожної господарської операції та своєчасної обробки первинних документів, яка б давала змогу в будь-який момент визначити кількість, терміни надходження й витрат сировини, матеріалів, палива та інших матеріальних цінностей, випуск і реалізацію готової продукції, відповідність фактичних даних бухгалтерського обліку завданням;
- забезпечення повного відображення всіх витрат підприємства за їхніми складовими частинами, а також всіх доходів підприємства і повсякденне співставлення витрат з доходами, виявлення результатів кожного господарського процесу і загальних фінансових результатів діяльності підприємства;

- побудова обліку на кожному підприємстві відповідно до особливостей його технології та організації виробництва, особливостей його організаційної структури;

- ведення обліку кожного виду господарських коштів, закріплених за матеріально відповідальними особами.

Отже, раціонально організований і добре поставлений облік – основа правильного ведення діяльності підприємства. Оцінка запасів є важливою передумовою організації обліку цієї ділянки, адже вона впливає на точність фінансових результатів підприємства. П(С)БО 9 «Запаси» передбачає, що при продажу, випуску запасів у виробництво та іншому вибутті оцінка їх здійснюється за одним із таких методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості останніх за часом надходження запасів (ЛІФО);
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу [58].

Метод середньозваженої собівартості застосовується у випадках використання підприємством періодичної системи обліку запасів, за якої даний метод є простим у застосуванні і досить дієвим для надання інформації в управлінських цілях, виключає можливість маніпуляції обліковими записами. Метод також застосовується за наявності у господарюючого суб'єкта потреби в одержанні інформації щодо оцінки запасів в момент безпосереднього здійснення операцій. Можливим також є застосування методу середньозваженої собівартості, якщо підприємство використовує взаємозамінні запаси або якщо відсутня можливість ідентифікації одиниць запасів. Метод середньозваженої собівартості є недоцільним у застосуванні, якщо господарюючий суб'єкт використовує постійну систему обліку запасів або якщо особливості технологічного процесу вимагають щоденного надходження і витрачання запасів. Це робить застосування даного методу неефективним і трудомістким.

Застосування методу ФІФО визначається особливостями технологічного процесу підприємства. Окрім цього метод дозволяє наблизити вартість запасів, що відображаються в обліку і звітності, до поточної ринкової вартості. Окреме значення надається методу, якщо власником приймається рішення про фінансування подальшого розвитку господарюючого суб'єкта. Оцінюючи виробничі запаси за собівартістю перших за часом надходження одиниць, штучно зменшується собівартість готових виробів. Якщо ж не зменшувати продажної вартості готових виробів, підвищується розмір прибутку, одержаного від реалізації продукції, який використовується для формування власного капіталу підприємства. Поряд з цим окреме значення мають фактори, що дозволяють застосовувати декілька методів оцінки, тому виникає можливість вибору одного з них – найменш трудомісткого і найбільш ефективного.

Оцінка запасів за методом ЛІФО базується на припущенні, що запаси використовуються у послідовності, що є протилежною їх надходженню на підприємство, тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження запасів. Оцінка за нормативними затратами полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції, які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін.

Оцінка за цінами продажу заснована на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі середнього процента торговельної націнки товарів. Цей метод можуть застосовувати (якщо застосування інших методів оцінки вибуття запасів не виправдано) підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки. Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на ці товари. Сума торговельної націнки на реалізовані товари визначається як добуток продажної (роздрібною) вартості реалізованих товарів і середнього відсотку торговельної націнки. В світовій практиці для обліку виробничих запасів використовують Міжнародний (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Запаси», метою якого є

визначення підходу до обліку запасів [47]. При розгляді МСБО 2 «Запаси» та ПСБО 9 «Запаси» виявлено спільні риси та відмінності обліку запасів.

Згідно з МСБО 2 «Запаси» запаси повинні вимірюватися та відображатися в обліку та звітності за найменшими із двох показників: собівартістю або чистою вартістю реалізації [47]. Чиста вартість реалізації визначається як попередньо оцінена ціна продажу у звичайному ході бізнесу мінус попередньо оцінені витрати на завершення та попередньо оцінені витрати, необхідні для здійснення продажу. Справедлива вартість представлена сумою, за якою можна обміняти актив або погасити заборгованість в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Придбані або вироблені запаси в міжнародній та вітчизняній практиці зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. Так, собівартість запасів повинна включати всі витрати на придбання, витрати на переробку та інші витрати, понесені під час доставки запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведення їх у теперішній стан.

Витрати на переробку запасів складаються з витрат, прямо пов'язаних з одиницями виробництва, наприклад оплата праці виробничого персоналу. Вони також включають систематичний розподіл постійних та змінних виробничих накладних витрат, що виникають при переробці матеріалів у готову продукцію.

Незважаючи на те, що всі національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України значною мірою ґрунтуються на Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку і мають спільні риси, зокрема, щодо умов визнання запасів і основних понять, пов'язаних з ними, рекомендацій щодо використання методів оцінки запасів, розкриття інформації про запаси у формах фінансової звітності, однак, поряд з цим можна виділити наступні відмінності у положеннях (табл 2.1).

Витрати на придбання запасів відповідно до МСБО 2 «Запаси» та ПСБО 9 «Запаси» складаються з ціни придбання, ввізного мита та інших податків, а також з витрат на транспортування, навантаження і розвантаження та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням готової продукції, матеріалів та послуг. Оцінка запасів за МСБО 2 «Запаси» та за ПСБО 9 «Запаси» при відпуску

запасів у виробництво, з виробництва, продаж та іншому вибутті здійснюється за однаковими методами.

Таблиця 2.1

Порівняння міжнародних та національних стандартів з обліку запасів

Оцінка запасів	П(С)БО 9 «Запаси»	МСБО 2 «Запаси»
При надходженні	Собівартість формується з таких витрат: 1. При придбанні у постачальника. Суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків; суми ввіз-ного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству; транспортно заготівельні витрати; інші витрати. 2. При виготовленні власними силами. Витрати, що утворюють виробничу собівартість, визначену за П(С)БО 16 «Витрати». 3. При внесенні до статутного капіталу. Справедливої вартості, погоджена із засновниками підприємства з урахуванням витрат, що включаються до первісної вартості запасів, придбаних у постачальника. 4. При безоплатному отриманні. Справедливої вартості. 5. При отриманні у результаті обміну на подібні активи. Балансової вартості переданих запасів. 6. При отриманні в результаті обміну на неподібні активи. Справедливої вартості отриманих запасів. До собівартості не включаються витрати: понаднормові витрати і нестачі запасів; процент за користування позиками; витрати на збут; загальногосподарські та інші витрати.	Собівартість формується з таких витрат: 1. Витрати на придбання. Ціни придбання мита, та інших податків; витрати на транспортування; вартості робіт з навантаження та розвантаження й інших витрат. 2. Витрати на переробку. Витрати, без-посередньо пов'язанні з одиницею виробництва. 3. Інші витрати. Інші витрати, якщо вони відбулися при доставці до їх теперішнього місця розпакування та приведення до теперішнього стану. До собі -вартості не включаються: понаднормативні суми відходів матеріалів, оплата праці або інші виробничі витрати; витрати на зберігання, крім тих витрат, які зумовлені виробничим процесом і є необхідними для наступного етапу виробництва. 4. Адміністративні накладні витрати, не пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місця розташування та приведення у теперішній стан; витрати на продаж
При витрачанні	Собівартість перших за часом надходження запасів (ФІФО), ідентифікована собівартість, середньозважена собівартість.	
	Нормативні затрати; ціни продаж	Собівартість останніх за часом надходжень (ЛІФО)
На дату балансу	Найменша з двох оцінок: первісна вартість або чиста вартість реалізації.	Чиста вартість реалізації

Постійні виробничі накладні витрати представлені як непрямі витрати на виробництво, які залишаються порівняно незмінними незалежно від обсягу виробництва, такі як амортизація, утримання будівель і обладнання заводу, а також витрати на управління та адміністративні витрати заводу. Змінні виробничі накладні витрати визначаються як непрямі витрати на виробництво, які змінюються прямо або майже прямо пропорційно обсягу виробництва, такі як витрати на допоміжні матеріали та непрямі витрати на оплату праці. Отже, вітчизняні стандарти бухгалтерського обліку створені та розроблені окремо від міжнародних стандартів, але у більшості аспектів ґрунтуються на їх аналізі.

Основними умовами правильної організації бухгалтерського обліку є використання найбільш раціональних форм і методів обліку, підвищення його технічного озброєння. Бухгалтерський облік запасів є ефективним засобом управління на підприємстві, що забезпечує раціональне їх збереження та витрачання на всіх етапах руху. В сучасних умовах господарювання погано налагоджена та неефективно діюча система обліку запасів призводить до несвоєчасного забезпечення виробництва необхідною сировиною і матеріалами, неможливості своєчасної акумуляції обігових коштів для придбання матеріальних запасів. Своєчасний облік виробничих запасів здійснює суттєвий вплив на результати фінансово-господарської діяльності і обумовлюється зовнішніми та внутрішніми факторами. Рух матеріальних запасів знаходить своє відображення на рахунках бухгалтерського обліку, узагальнюється у відповідних регістрах обліку та внутрішньої звітності підприємства. Без чітко організованого обліку руху запасів апарат управління не зможе виконувати ритмічну роботу підприємства та захиститися від конкурентів.

2.2. Методичний інструментарій аналізу стану і ефективності використання виробничих запасів

Економічний аналіз передбачає сукупність філософських, спеціальних, економічних, математичних та інших знань, які допомагають робити

обґрунтовані судження про природу, зміну і розвиток економічних явищ. Ці знання дають змогу формувати логіку мислення, формалізувати події, давати наукову інтерпретацію сутності об'єктивних і суб'єктивних змін. Особливістю економічного аналізу є процес пізнання на основі інформаційного зображення явищ і процесів господарської практики. Чим детальніша і точніша інформаційна модель економічної системи будь-якого рівня, тим кращі можливості формування вагомих пропозицій для її вдосконалення. Пізнавши внутрішню сутність економічних явищ і процесів, характер і закономірності їхньої зміни та розвитку, можна побудувати інформаційну модель економічної системи за відповідними потребами та можливостями.

Економічний аналіз – це глибоке дослідження економічних явищ на підприємстві, тобто виявлення причин відхилення від плану і недоліків у роботі, розкриття резервів, їх вивчення, сприяння комплексному здійсненню економічної роботи і управлінню виробництвом, активний вплив на хід виробництва, підвищення його ефективності і поліпшення якості роботи.

На думку М.А. Болюха і В.З. Бурчевського економічний аналіз діяльності підприємства має бути тісно пов'язаний із системним підходом, тобто з комплексним вивченням об'єкта управління з урахуванням усіх його аспектів: економічного, соціального, технічного, організаційного, екологічного та психологічного [6].

Б.Є. Грабовецький вважає, що економічний аналіз – це комплексне всебічне дослідження всіх сторін діяльності підприємства на основі використання відповідних джерел інформації, вивчення окремих елементів економічної роботи, виявлення і вимірювання впливу факторів на результати діяльності підприємства, зіставлення затрат і результатів, узагальнення результатів аналізу і, нарешті, обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень з метою вибору оптимального. Слід підкреслити, що економічний аналіз проводиться на всіх рівнях управління економікою: на рівні держави, галузей та регіонів (макроекономіка), на рівні підприємств і організацій (мікроекономіка).

На макрорівні здійснюється економічний аналіз макропоказників, на макрорівні – конкретний економічний аналіз, який називають аналізом господарської діяльності підприємства [14].

Азізов С.П., Канінський П.К. під аналізом господарської діяльності розуміють вивчення результатів роботи господарств з метою оцінки досягнутого рівня розвитку, виявлення резервів виробництва і визначення шляхів їх раціонального використання. Без систематичного глибокого аналізу роботи підприємства неможливо раціонально організувати виробництво, підвищити його економічну ефективність [1]. Савицька Г.В. стверджує, що економічний аналіз – це науковий метод пізнання сутності економічних явищ та процесів, що ґрунтується на розчленуванні їх на складові і на вивченні в усьому розмаїтті зв'язків і залежностей [69]. Костенко О.М. тлумачить економічний аналіз як науку, що вивчає економічні явища й процеси, які відбуваються на підприємстві, дає їм об'єктивну оцінку й виявляє резерви для поліпшення виробничої й фінансово-економічної діяльності підприємства [35]. Ми погоджуємося з твердженням Савчука В.К., що аналіз спрямовується не тільки на оцінку динаміки та еластичності змін, а на досягнення високої маневреності економічної системи для досягнення кінцевої мети її функціонування [70].

Економічний аналіз діяльності підприємства тісно пов'язаний із системним підходом, тобто з комплексним вивченням об'єкта управління з урахуванням усіх його аспектів: економічного, соціального, технічного, організаційного, екологічного та психологічного. За системного підходу кожний об'єкт управління розглядають як комплекс взаємозв'язаних елементів, яким притаманні визначені загальні властивості і які об'єднані для досягнення певної мети. Особливості системного підходу до управління свідчать, що економічний аналіз не може забезпечити підготовки управлінських рішень стосовно всіх аспектів діяльності підприємства. Але він є надійним інструментом для вирішення проблем саме економічного аспекту, а також для економічного обґрунтування рішень з інших проблем управління.

Формування цифрової економіки, безперечно, змінює характер аналітичної роботи. Вона повинна охоплювати як внутрішнє, так і зовнішнє економічне середовище кожного об'єкта господарювання, включно з кон'юктурою ринку та адаптивністю до нього, можливою конверсією капіталу та оцінкою міри економічного ризику. Економічним аналізом у більш широкому змісті займається теорія економічного аналізу, у професійному – економічний аналіз господарсько-фінансової діяльності у відповідних галузях: у промисловості, будівництві, сільському господарстві, торгівлі.

Завдання економічного аналізу визначаються сукупністю цілей і завдань управління та його функціональних елементів. Їхнє значення та масштабність не постійні, змінюються під впливом зміни ринкового середовища та кон'юктури менеджменту. Так, Болюх М.А., Бурчевський В.З. виділяють такі головні завдання аналізу:

- визначення місця економічної системи будь-якого порядку у ринковому середовищі, стратегії та тактики її поведінки;
- обґрунтування цільових економічних програм, індикативних планів і бізнес-планів;
- оцінка виконання цільових завдань розвитку економічної системи, причин і факторів, які зумовили позитивні та негативні зміни;
- виявлення невикористаних резервів покращення економіки підприємств;
- визначення пріоритетів стратегічного розвитку економічної системи, оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу;
- розробка й обґрунтування заходів, спрямованих на активацію використання резервів і прийняття оптимальних рішень [6].

Савчук В.К. зважаючи на процес розв'язання загальних завдань, які ставить перед собою підприємство, визначив такі завдання економічного аналізу:

- об'єктивна оцінка розвитку підприємства, виявлення проблемних ситуацій;
- визначення стратегічних, перспективних і тактичних цілей розвитку підприємства;

- прогноз впливу зовнішніх факторів і оцінка власних економічних можливостей;
- обґрунтування шляхів досягнення мети і строків реалізації управлінських рішень з розв'язання конкретних ситуацій;
- оцінка очікуваних результатів з найповнішим врахуванням наявних обмежень чи можливостей [70].

М.І. Ковальчук виділяє такі задачі економічного аналізу:

- наукове обґрунтування складання реальних планів;
- контроль за ходом виконання планів та з'ясування внутрішніх резервів;
- розробка заходів по ліквідації та запобіганню втрат та зміцненню режиму економії;
- поширення передового досвіду та оцінка платоспроможності та ліквідності підприємства [31].

У спеціальній літературі класифікація видів економічного аналізу не обмежується ознаками за змістом процесу й об'єктам управління.

Найбільш важливими ознаками розподілу аналізу за видами на думку О.І. Гадзевича, є:

- цільова спрямованість аналізу – технологічним способом виробництва; продукції; організації;
- час його проведення;
- методика проведення – системний аналіз (головна умова – цілеспрямованість); комплексний (охоплює всі сторони господарської діяльності); тематичний (вивчення того чи іншого явища) [11].

Складність і різноманітність застосовуваних методів аналізу залежать від рівня управління системою. На рівні підприємства, галузі аналіз може ускладнюватися, ставати більш різнобічним. Особливо це відноситься до підготовки рішень, пов'язаних із плановим завданням і зміною структури системи. Помилки в цьому випадку діють довгочасно, а отже, і втрати незмірно зростають. Важлива роль приділяється аналізу у визначенні і застосуванні резервів зростання обсягів виробництва. Він сприяє економічному використанню

ресурсів, виявленню та впровадженню передового досвіду, наукової організації праці, нової техніки і технології виробництва, попередженню зайвих витрат.

Мельничук В.М. стверджує, що метою аналізу показників використання виробничих запасів є зниження частки матеріальних витрат в собівартості продукції [45].

Джерелами інформації для аналізу використання виробничих запасів є:

- плани матеріально-технічного постачання, заявки, договори на постачання сировини і матеріалів;
- залишки на синтетичних рахунках щодо обліку запасів;
- форми статистичної звітності про наявність і використання матеріальних ресурсів і про витрати на виробництво;
- оперативні данні відділу матеріально-технічного постачання;
- дані системи норм і нормативів витрачання матеріалів.

Необхідність системного виявлення та мобілізації резервів зниження матеріальних затрат і матеріаломісткості продукції передбачає використання в аналізі системи показників, які всебічно характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів, дозволяють планувати, аналізувати результати роботи підприємств в області зниження матеріаломісткості продукції.

Такий підхід дуже важливий, оскільки найбільш активні виробничі запаси повинні контролюватися більш суворо, ніж менш активні. Потреба в них повинна визначитися більш точним методом прогнозування збуту, в той час як потреба в малоактивних товарах може визначатися менш точним і більш дешевим способом обліку минулого досвіду. Кількість видів активних запасів звичайно невелика, але з точки зору доларової активності вони відіграють головну роль, виступаючи тими запасами, які невеликою мірою впливають на вартість запасів. Товари цих видів потрібно замовляти часто – можливо, кожного місяця, для того, щоб зменшити суму капіталу, вкладеного в запас, і прискорити їх оборненість. Оскільки витрати, пов'язані з необхідністю прискорення процесів, звичайно є виправданими, заготівельні періоди за вказаними видами товарів повинні бути

максимально скороченні. Цим товарам потрібно приділяти якомога більше уваги, і вони повинні контролюватися за допомогою ефективної системи обліку.

Найбільшого розповсюдження набули показники, в розрахунку яких використовується сума матеріальних витрат, а не матеріальних запасів. Це зумовлене тим, що у широкому розумінні, вартість використаних витрачених матеріальних запасів виражається матеріальними витратами, рівень їх витрачання у виробництві – показниками, обчисленими виходячи з суми матеріальних витрат.

Для характеристики ефективності використання запасів застосовується система узагальнюючих та часткових показників, розрахунок яких ґрунтується на показнику матеріальних витрат. До узагальнюючих показників належать:

- матеріаломісткість;
- матеріаловіддача;
- частка матеріальних витрат у собівартості продукції;
- прибуток на одну гривню матеріальних витрат.

Вони оцінюють ефективність використання виробничих запасів підприємством і його структурними підрозділами.

Матеріаломісткість продукції є узагальнюючим вартісним показником, визначається як відношення суми матеріальних затрат до суми виручки від реалізації продукції і показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню випущеної продукції, розраховується за формулою 2.1:

$$M_m = M \div ВП, \quad (2.1)$$

де M_m – матеріаломісткість продукції, грн;

ВП – виручка від реалізації продукції без ПДВ, тис. грн;

M – сума матеріальних затрат, тис. грн.

Матеріаломісткість визначає суму матеріальних витрат: зростання матеріаломісткості збільшує суму матеріальних витрат, зниження – зменшує. Особлива увага при аналізі ефективності використання виробничих запасів приділяється факторному аналізу показників матеріаломісткості та матеріаловіддачі. Аналіз матеріаломісткості здійснюють у наступному порядку:

- аналізується зміна матеріаломісткості за окремими елементами витрат;
- визначається вплив зміни факторів на матеріаломісткість продукції;
- аналізується зміна матеріаломісткості найважливіших виробів;
- визначається вплив ефективного використання матеріальних ресурсів на зміну обсягу виробництва.

Матеріаломісткість одиниці продукції залежить від кількості витрачених матеріалів на її виготовлення та середньої вартості одиниці матеріальних ресурсів, обсягу валової продукції та суми матеріальних витрат на її виробництво. У свою чергу обсяг валової продукції у вартісному вираженні може змінюватися за рахунок кількості виготовленої продукції, її структури та рівня відпускних цін. Сума матеріальних витрат також залежить від обсягу виготовленої продукції, її структури, витрачання матеріалів на одиницю продукції.

Матеріаловіддача – це показник, що характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів і розраховується як співвідношення виручки від реалізації продукції без ПДВ до суми матеріальних затрат за формулою 2.2:

$$M_v = VP \div M, \quad (2.2)$$

де M_v – матеріаловіддача, грн;

ВП – виручка від реалізації продукції без ПДВ, тис. грн;

М – сума матеріальних затрат, тис. грн.

Аналіз матеріаловіддачі окремих видів продукції проводять з метою оцінки її рівня та встановлення причин зміни. До основних причин належать: зміна питомих витрат матеріалів, ціни матеріалів і ціни одиниці продукції.

Застосування узагальнюючих показників в аналізі дозволяє отримати лише загальне уявлення про рівень ефективності використання матеріальних ресурсів і резерви його підвищення. Більш конкретну інформацію забезпечує аналіз часткових показників. Вони застосовуються для характеристики ефективності використання окремих видів виробничих запасів (матеріаломісткість,

паливомісткість, енергомісткість), а також для характеристики рівня матеріаломісткості окремих виробів.

Для розрахунку питомої ваги матеріальних витрат в собівартості продукції сума матеріальних витрат ділиться на собівартість реалізованої продукції. Цей показник відображає не тільки рівень використання виробничих запасів, але й структуру витрат виробництва продукції, тобто чи є воно матеріаломістким. Показник розраховується за формулою 2.3:

$$MB = M \div C, \quad (2.3)$$

де MB – питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції, %;

M – сума матеріальних затрат, тис. грн;

C – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.

Прибуток на одну гривню матеріальних витрат розраховується за формулою 2.4:

$$П_m = ПР \div M, \quad (2.4)$$

де $П_m$ – прибуток на одну гривню матеріальних витрат, грн;

ПР – сума чистого прибутку, тис. грн;

M – сума матеріальних затрат, тис. грн.

Для оцінки ефективності використання виробничих запасів використовують показники, що характеризують використання матеріальних ресурсів як компоненту оборотних засобів:

- швидкість оборотності (тривалість обороту);
- коефіцієнт оборотності (кількість оборотів);
- коефіцієнт завантаження.

Швидкість оборотності (тривалість обороту) визначається відношенням 360 днів до ступеня оборотності виробничих запасів за формулою 2.5:

$$Ш_{об} = 360 \div K_{об}, \quad (2.5)$$

де $Ш_{об}$ – швидкість оборотності, днів;

$K_{об}$ – коефіцієнт оборотності виробничих запасів.

Коефіцієнт оборотності (кількість оборотів) визначається відношенням собівартості реалізованої продукції до величини матеріальних ресурсів за формулою 2.6:

$$K_{об} = C \div M, \quad (2.6)$$

де $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності виробничих запасів;

M – вартість виробничих запасів, тис. грн;

C – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.

Коефіцієнт завантаження визначається відношенням суми матеріальних ресурсів до собівартості реалізованої продукції за формулою 2.7:

$$K_{зав} = M \div C, \quad (2.7)$$

де $K_{зав}$ – коефіцієнт завантаження;

M – вартість виробничих запасів, тис. грн;

C – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.

Для досягнення поставлених цілей аналізу необхідно розв'язати комплекс таких завдань:

- оцінити потребу підприємства в матеріальних ресурсах;
- визначити обґрунтованість та ефективність формування замовлень на матеріальні ресурси;
- проаналізувати ефективність матеріальних ресурсів, визначити вплив факторів на виявленні відхилення показників матеріаловіддачі;
- виявити внутрішньовиробничі резерви економії матеріальних ресурсів та оцінити їх вплив на обсяг виробництва.

Поліпшення організації та повне використання економічного аналізу в управлінні тісно пов'язані з усією системою вдосконалення господарського механізму в нашій країні, спрямованою на підвищення ефективності виробництва і якості праці в усіх ланках національної економіки.

РОЗДІЛ 3

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

3.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства в умовах цифрової трансформації

Публічне акціонерне товариство «Завод «Фрегат» – один з найбільших в Україні виробників техніки для сільського господарства, харчової та переробної промисловості, виробів суднового машинобудування та гідравліки, обладнання для базових галузей промисловості, товарів широкого вжитку. Свою історію розпочав 4 серпня 1969 року як підприємство військово-промислового комплексу, на якому було налагоджено будівництво суднових механізмів. Вже того року була випущена перша партія аксіально-поршневих насосів АПН-200. Паралельно з цим здійснювалась підготовка виробництва суднових лебідок, засобів механізації технологічних процесів та нестандартного обладнання для суднобудівної галузі. Загальна територія заводу складає 84 га.

Протягом трьох десятиріч підприємство виробило певний стиль своєї діяльності, заснований на високій продуктивності, гарантіях якості, професіоналізмі персоналу, використанню нової техніки та передових технологій. Швидке прийняття рішень та підвищене почуття відповідальності стали головними принципами діяльності керівництва, але з розпадом Радянського Союзу припинили існування загальнодержавні програми розвитку суднобудування та меліорації. Продукція заводу перестала мати попит, тому було прийнято рішення використовувати виробничі потужності підприємства для випуску нових виробів, що мають попит на ринку. Після ретельних маркетингових досліджень було вибрано три основні напрямки: сільськогосподарське машинобудування, обладнання для нафтогазового комплексу та оцинковані металоконструкції. У найкоротші терміни заводськими

інженерами були спроектовані унікальні гідравлічні агрегати для обслуговування нафтових та газових свердловин.

Продукція ПАТ «Завод «Фрегат» широко відома за межами України. Підприємство має достатній досвід роботи на ринках СНД та Європи. Завод має достатні потужності для збільшення виробництва продукції, що виробляється, а також освоєння нових видів продукції. Сучасні стиль та методи роботи підприємства, а також його спрямованість у майбутнє, зарекомендували його на внутрішніх та зовнішніх ринках в якості надійного та компетентного ділового партнера. На територію заводу заходить залізниця, яка діє, відстань до найближчої станції 2,5 км (ст. Орлик). Завод має автотранспортну розв'язку. Відстань від заводу до найближчих житлових будинків становить більше 1 км, що дозволяє розміщувати на заводі виробництво без істотних екологічних обмежень. На заводі працює понад 500 людей.

Основною продукцією ПАТ «Завод «Фрегат» є:

- борони-плуги дискові важкі БПД-2.4, БПД-4.2, БПД-4.2-01;
- вироби гідравліки 60 типів;
- обприскувачі причіпні зі стабілізуючою штангою ОСШ-2500;
- обприскувачі навісні ОНШ-600;
- культиватори для суцільної обробки ґрунту АПП-6.02-01;
- дощувальні машини універсальні;
- млиново-елеваторне обладнання (живильники шлюзові для зерна і муки, затвори шлюзові, норії стрічкові ковшові);
- оцинковані металоконструкції;
- оцинковані дорожні огорожі європейських стандартів і якості;
- вишки мобільного зв'язку;
- евакуаторні платформи на різні типи автомобілів;
- причіп універсальний вантажний до легкового автомобіля;
- гаряче оцинковування та різні види гальванічного покриття.

Організаційна структура управління ПАТ «Завод «Фрегат» зображена на рисунку 3.1.

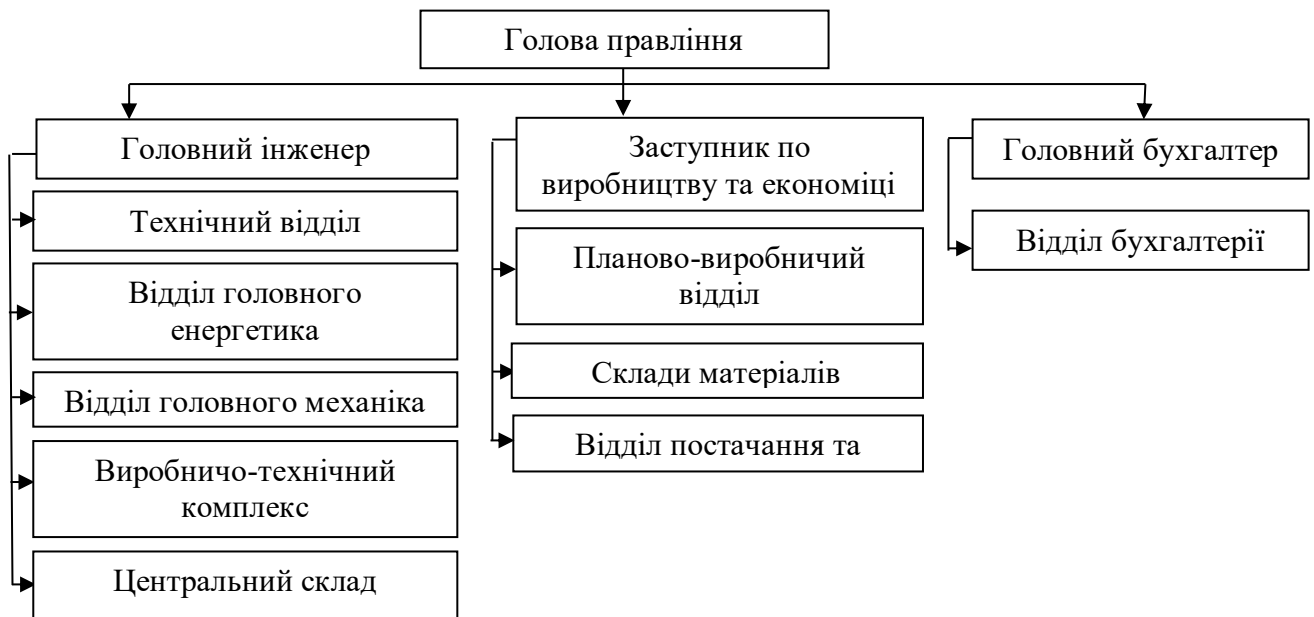

Рис. 3.1. Організаційна структура управління ПАТ «Завод «Фрегат»

З метою узагальнення характеристики результатів господарської діяльності підприємства проведемо аналіз основних фінансових показників. Порівняння даних фінансового аналізу з існуючими нормативами, на нашу думку, допоможе виявити позитивні і негативні риси фінансового стану досліджуваного підприємства.

Фінансовий стан – це одна з найважливіших ознак підприємницької діяльності кожного підприємства будь-якої форми власності і господарювання. Одним з інструментів з'ясування реальної конкурентоспроможності є аналіз фінансового стану підприємства. Аналіз фінансового стану підприємства є постійною необхідністю, бо не можна вести діяльність без аналізу його доходів і витрат. Це було важливо завжди, а тим більше – нині, коли на зміну безгосподарності й безвідповідальності приходить підприємництво, суворі дисципліна й ощадливість. Закони ринкової економіки потребують відповідного способу мислення й поведінки всіх її учасників. Ринкова економіка приводить у рух усі ресурси, аби кожна вкладена в підприємство гривня давала найвищий прибуток. Щоб забезпечити це, необхідно постійно аналізувати фінансовий стан, проводити обґрунтоване наукове дослідження фінансових відносин і руху

фінансових ресурсів у процесі господарської і торговельної діяльності кожного підприємства.

Стійкий фінансовий стан підприємств формується в процесі їх виробничо-господарської діяльності. Задовільний фінансовий стан – це стійка платоспроможність, достатня забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне їх використання, чітка організація розрахунків, наявність стійкої фінансової бази. Незадовільний фінансовий стан характеризується неефективним розміщенням засобів, незадовільною платіжною готовністю, простроченою заборгованістю перед бюджетом, постачальниками і банком, недостатньо стійкою фінансовою базою у зв'язку з несприятливими тенденціями у виробництві, неправильно вибраною стратегією розвитку. Основні фінансові показники діяльності ПАТ «Завод «Фрегат» представлено в таблиці 3.1, розрахунки здійснені на підставі даних, наведених в додатку А та додатку Б.

Таблиця 3.1

Основні фінансові показники діяльності ПАТ «Завод «Фрегат»

Показники	Одиниці виміру	2022 рік	2023 рік	Абсолютний приріст	Темп росту, %
Чистий дохід від реалізації продукції без ПДВ	тис. грн	167045	140100	-26945	83,9
Собівартість реалізованої продукції	тис. грн	138236	90764	-47472	65,7
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн	290007	285224	-4783	98,4
Середньорічна чисельність працюючих	чол.	426	293	-133	68,8
Валовий прибуток	тис. грн	28809	49336	20527	171,3
Чистий збиток	тис. грн	-140356	-25775	-114581	X

Дані таблиці 3.1 свідчать, що на ПАТ «Завод «Фрегат» в 2023 році порівняно з 2022 роком чистий дохід від реалізації продукції без ПДВ зменшився на 26945

тис. грн або на 16,1 %. При цьому слід зауважити, що собівартість реалізованої продукції теж зменшилась на 47472 тис. грн або на 34,3 %. Внаслідок виходу з ладу певного обладнання через непридатність, середньорічна вартість основних засобів скоротилась в 2023 році порівняно з 2022 роком на 4783 тис. грн або на 1,6 %. Також на підприємстві відбулось скорочення чисельності працюючих за цей період на 133 чоловіки. За даними звітності валовий прибуток підприємства збільшився на 20527 тис. грн в 2023 році порівняно з 2022 роком. Проте, за аналізований період підприємство отримало чистий збиток, який в 2023 році порівняно з 2022 роком зменшився на 114581 тис. грн.

Слід відмітити, що незважаючи на збільшення деяких якісних економічних показників діяльності, все ж таки прослідковується тенденція спаду доходності діяльності підприємства. Такий стан підприємства потребує негайного втручання з боку керівництва, а саме пошук та втілення необхідних заходів для попередження розвитку такої тенденції.

Для характеристики фінансової стійкості підприємств важливо визначити його готовність постійно виконувати свої фінансові зобов'язання з платежів, строк виплати яких вже настав. Міра такої готовності називається платоспроможністю.

У фінансово-економічному аналізі показники платоспроможності мають дещо інше аналітичне навантаження, ніж показник ліквідності. Якщо показник ліквідності характеризує підприємство з точки зору можливості розрахуватися за своїми зобов'язаннями за певний час за допомогою перетворення своїх активів на гроші, то під платоспроможністю розуміють здатність підприємства розраховуватися з кредиторами негайно, в день настання строку платежів, тобто йдеться про постійну наявність у нього в необхідних розмірах платіжних засобів або активів, які можуть негайно бути перетвореними у платіжні засоби (табл. 3.2).

Дані таблиці 3.2 показують, що коефіцієнт автономії або фінансової незалежності характеризує можливість підприємства виконати свої

зобов'язання, незалежність від позичкових джерел. Цей показник в 2023 році скоротився на 0,01 порівняно з 2022 роком.

Таблиця 3.2

Динаміка показників платоспроможності в ПАТ «Завод «Фрегат»

Показники	Рекомендоване значення	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023р. від 2022р. (+,-)
Коефіцієнт автономії	> 0,5	0,139	0,039	-0,1
Коефіцієнт фінансування	< 1	0,162	0,040	-0,12
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	> 0,1	0,411	0,483	0,07
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0	0,357	0,110	-0,25

Коефіцієнт фінансування аналогічно зменшився на 0,12. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, що для фінансування поточної діяльності підприємство має достатньо коштів, які перебувають в мобільній формі. Протягом 2022-2023 років цей показник на ПАТ «Завод «Фрегат» зменшився на 0,25. Зниження коефіцієнтів автономії, фінансування, маневреності власного капіталу свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства та зростання залежності від залученого капіталу. Це означає, що частка власних ресурсів у фінансуванні діяльності скорочується, підприємство дедалі більше використовує позикові кошти для підтримання операційних процесів, що підвищує фінансові ризики та зменшує здатність протистояти негативним змінам ринкової кон'юнктури. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами зріс на 0,07, що вказує на ймовірність покращення спроможності заводу проводити фінансову незалежну політику.

Однією з ключових ознак фінансової стійкості підприємства є його ліквідність. Під терміном «ліквідність» розуміють здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання перед усіма кредиторами. Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств у умовах цифрової економіки зумовлюється насамперед тим, що жодне з них у цих умовах не гарантоване від

банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнати фінансового краху.

Проаналізуємо показники ліквідності ПАТ «Завод «Фрегат» (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Динаміка показників ліквідності в ПАТ «Завод «Фрегат»

Показники	Рекомендоване значення	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023р. від 2022р. (+,-)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2–0,25	0,008	0,555	0,55
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,7-1,0	0,348	0,240	-0,11
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,0-2,0	0,719	0,682	-0,04

Розрахунки таблиці 3.3 свідчать, що в ПАТ «Завод «Фрегат» коефіцієнт абсолютної ліквідності, який характеризує негайну готовність підприємства ліквідувати короткострокову заборгованість зріс на 0,55 пункти в 2023 році порівняно з 2022 роком. Коефіцієнт швидкої ліквідності зменшився з 0,348 в 2022 році до 0,240 в 2023 році. Коефіцієнт поточної ліквідності зменшився на 0,04 пункти в 2023 році порівняно з 2022 роком, що вказує на незабезпечення поточними активами кредиторської заборгованості. Погіршення коефіцієнтів швидкої ліквідності, поточної ліквідності вказує на скорочення рівня платоспроможності та обмеження можливостей підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання.

Таким чином, ПАТ «Завод «Фрегат» має нестійкий фінансовий стан господарювання, на що вказує коливання коефіцієнтів платоспроможності та ліквідності. Проте, завод в умовах сьогодення розвивається, нарощує свої потужності та підвищує ефективність функціонування та використання ресурсного потенціалу. Площа сучасного складського господарства ПАТ «Завод «Фрегат» становить 83914 кв. м; підприємство має великий парк металообробних верстатів, ливарне виробництво, виробництво порошкової металургії, дільниці гумотехнічних виробів і термічної обробки.

У комплексі зниження показників сигналізує про підвищення кредитного навантаження, зменшення гнучкості управління капіталом. За таких умов підприємству доцільно переглянути політику управління оборотними активами, посилити контроль за зобов'язаннями, оптимізувати структуру фінансування з метою підвищення рівня ліквідності та відновлення фінансової стійкості.

3.2. Облік виробничих запасів на підприємстві

Документи мають важливе значення в організації і управлінні діяльністю підприємства. Від правильності оформлення в документах господарських операцій в значній мірі залежить повнота і достовірність показників всієї системи обліку.

Бухгалтерія ПАТ «Завод «Фрегат» проводить суцільну перевірку якості і комплексності товарів, однак, якщо договором передбачено, то можлива і вибіркова перевірка. При надходженні матеріальних запасів на склад заводу матеріально відповідальна особа, приймаючи запаси на складі здійснює перевірку відповідності даних документів постачальника фактичній наявності цінностей. У разі повної відповідності здійснюється оприбуткування запасів на складі, тобто прийняття їх для зберігання. Це підтверджується складанням прибуткового ордера (форма М-4). Основні реквізити прибуткового ордера: номенклатурний номер, назва, розмір, одиниця виміру, кількість за даними документів і прийнята на склад, ціна, сума, підписи того, хто здав цінності, і того, хто прийняв.

Матеріальні цінності, що надійшли від постачальника автомобільним транспортом, оприбутковуються на склад на підставі Товарно-транспортної накладної (форма 1-ТН), одержаної від вантажовідправника. Щоденно одержують в банку Рахунки-фактури, відділ постачання перевіряє їх відповідність надходження на склад, а бухгалтерія контролює своєчасність їх оплати (форма № 63). На склад також надходять запаси із своїх цехів – це продукція власного виготовлення і зайві одержані й невикористанні матеріали, а

також матеріали, одержані від ліквідації основних засобів, МШП, браку у виробництві та відходи. Ці матеріали оприбутковують на склад за допомогою накладної, яка складається матеріально-відповідальною особою цеху у двох примірниках, один з яких слугує цеху, що здав матеріальні цінності, підставою для списання цінностей, а другий складу для оприбуткування запасів.

Відпуск сировини і матеріалів у виробництво – це відпуск їх безпосередньо для виготовлення продукції, а також на ремонтні та господарські потреби. Матеріали у виробництво відпускаються відповідно до лімітів, встановлених на підставі норм витрат запасів на одиницю виробу, а також плану випуску продукції на місяць. Основними документами, що відображають відпуск матеріалів зі складу для внутрішньогосподарських потреб, є Лімітно-забірні картки (форма М-8,9, 28), Накладні – вимоги (форма М-11). Накладні-вимоги являють собою єдність розпорядчого і виправного документів і використовуються для разового відпуску матеріалів. Відпуск матеріалів, що повторюється, оформлюють Лімітно-забірними картками, що об'єднують у собі розпорядчі документи, який містить ліміт відпуску, й накопичувальний виправдний документ, що підтверджує багаторазовий відпуск матеріалів зі складу в рахунок ліміту.

Комп'ютерна форма ведення бухгалтерського обліку на ПАТ «Завод «Фрегат» забезпечує вирішення багатьох завдань через реєстрацію господарських фактів та обробки даних. Така система на сьогодні дає можливість накопичувати, аналізувати, інтерпретувати та надавати інформацію користувачам бухгалтерського обліку. В аналітичних рахунках інформація групується та узагальнюється в інтересах управління за певними ознаками. Тут значно підвищується інформаційна ємність системи рахунків та можливості більш детального і глибокого аналізу інформації. Автоматизація обліку охоплює виконання всіх операцій зі збору, реєстрації, передачі, обробки та зберігання обліково-економічної інформації, вивільнення облікового апарату від трудомісткого складання облікових регістрів, ведення аналітичного обліку та підготовки звітів. При автоматизації обліку із застосуванням технічних засобів

обробки обліково-економічної інформації на всіх стадіях облікового процесу розроблені системи запису, зчитування й зберігання інформації та вирішення комплексу завдань бухгалтерського обліку. ПАТ «Завод «Фрегат» використовує в своєму обліковому процесі програму BAS ERP.

Для забезпечення своєчасного відображення господарських операцій з обліку руху запасів на підприємстві визначені терміни передачі документів до бухгалтерії для відповідного їх оформлення, що представлено в графіку документообігу (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Графік надходження до бухгалтерії первинних документів з обліку
виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат»**

Назва документу	Хто подає	Строк подання	Порядок подання	Кому подається	Строк перевірки
Прибутковий ордер	Завідуючий складом	Щодня за попередній день	Особисто	Бухгалтеру кожного 5-го, 9-го, 13-го числа	При прийманні
Лімітно-забірна картка	Комірник	Кожного 1-го, 11-го, 21-го числа	Особисто	Бухгалтеру наступного дня після отримання	При прийманні
Рахунок-фактура	Касир	В день отримання	Особисто	Бухгалтерії	При прийманні
Товарно-транспортна накладна	Водій	Щодня	Особисто	Бухгалтеру	При прийманні

Слід відмітити, що складання графіку документообігу виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» є позитивною рисою в організації ведення бухгалтерського обліку, тому що його наявність забезпечує стабільність роботи бухгалтерської служби; чіткість руху та оперативність обробки документів; своєчасність прийняття управлінських рішень.

Для управління процесом виробництва матеріальних благ потрібно знати, скільки матеріальних благ є в наявності, скільки їх було вироблено, скільки спожито, скільки потрібно робочого часу на їх виробництво, тобто виникає

потреба в контролі за мірою праці та мірою споживання. Такі дані одержують систематичним спостереженням, вимірюванням та реєстрацією виробничих і фінансових операцій, надаючи їм кількісну та якісну характеристику, тобто шляхом бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік як засіб контролю і усвідомленого узагальнення цього процесу стає тим необхіднішим, чим більше процес виробництва відбувається на підприємстві. Облік як засіб контролю та узагальнення процесу виробництва і розподілу матеріальних благ стає важливим важелем активної діяльності заводу.

Синтетичний облік виробничих запасів бухгалтерія ПАТ «Завод «Фрегат» веде на рахунку 20 «Виробничі запаси» та відповідних субрахунків до нього. Рахунок 20 «Виробничі запаси» призначено для узагальнення інформації про наявність та рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин, палива, тари й тарних матеріалів. За дебетом рахунку 20 «Виробничі запаси» відображаються надходження запасів на підприємство, їх дооцінка, за кредитом – витрачання на виробництво, переробку, відпуск на сторону, уцінка.

Надходження виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» здійснюється шляхом придбання за плату, виготовлення власними силами, безоплатного надходження та внесення до статутного капіталу підприємства. Оскільки рух виробничих запасів відбувається в процесі господарювання постійно, в поточному обліку, як правило, застосовуються облікові ціни. В якості облікових цін можна використовувати планову собівартість придбання або середні купівельні ціни.

ПАТ «Завод «Фрегат» в березні 2023 року отримало сировину від постачальника на суму 55000 грн, ПДВ – 11000 грн, з якої на суму 38950 грн витратило на виробництво продукції. У цьому ж періоді підприємством оприбутковано відходи основного виробництва на суму 10800 грн, з яких реалізовано лому на 9600 грн (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Відображення в бухгалтерському обліку господарських операцій
з придбання сировини на ПАТ «Завод «Фрегат» у березні 2023 року**

Дата	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
03.03	Отримано сировину від постачальника	201	631	55000
03.03	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	641	631	11000
10.03	Витрачено сировину на виробництво продукції	23	201	38950
15.03	Оприбутковані відходи виробництва	209	23	10800
18.03	Відображений дохід від реалізації відходів	361	712	9600
18.03	Відображена сума податкових зобов'язань з ПДВ	712	641	1600
29.03	Списана собівартість реалізованих відходів	943	209	8000
29.03	Віднесена на фінансовий результат собівартість реалізованих відходів	791	943	8000
29.03	Віднесений на фінансовий результат дохід від реалізації лому	712	791	8000

Інформація про кількість замовлених виробничих запасів і строки їх доставки дозволяє не тільки правильно спланувати роботу складів, але й зорієнтуватися на що можна розраховувати у випадку будь-яких змін у виробничому процесі, може бути основою для пошуку потенційних постачальників нових видів сировини і матеріалів, необхідних для виготовлення нових видів продукції, запланованих для випуску.

Виробничі запаси відпускаються зі складу ПАТ «Завод «Фрегат» на: основне та допоміжне виробництво; використання в невиробничій сфері; виявлення браку у виробництві; внесення до статутного капіталу інших підприємств; продаж надлишкових запасів; вибуття при недостачі, псуванні і крадіжці запасів; вибуття в результаті стихійного лиха.

Господарські операції з обліку виробничих запасів, виготовлених власними силами, безоплатно одержаних та внесених до статутного капіталу в бухгалтерії ПАТ «Завод «Фрегат» відображені в таблиці 3.6

Таблиця 3.6

**Журнал реєстрації господарських операцій з обліку надходження
виробничих запасів в ПАТ «Завод «Фрегат» у січні 2023 року (витяг)**

Дата	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
10.01	Видано з каси підзвіт грошові кошти Іваненко І.О. на господарські потреби	372	301	980
10.01	Оприбутковано паливо, придбане з підзвітних сум	203	372	780
10.01	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	641	372	156
10.01	Повернуто в касу залишки невикористаних підзвітних сум Іваненком І.О.	301	372	44
15.01	Прийнято від засновника Ярошенко Т.О. запасні частини як внесок до статутного капіталу	207	46	10630
17.01	Оприбутковано безоплатно одержані комплектуючі вироби від ПАТ «Бриг»	202	745	10200
17.01	Відображена сума податкових зобов'язань з ПДВ	745	641	1700
19.01	Оприбутковані тарні матеріали, виготовлені власними силами заводу	204	23	2360

При будь-якій організації процесу обліку придбання та списання виробничих запасів бухгалтерії ПАТ «Завод «Фрегат» необхідно постійно знати точну кількість матеріалів і напівфабрикатів на будь-який момент часу і уважно слідкувати за процесом їх заготівлі. Це досягається створенням розгалуженої системи аналітичного обліку виробничих запасів. Аналітичні рахунки групують за групами матеріалів, місцями їх зберігання, матеріально відповідальними особами, за синтетичними рахунками і субрахунками бухгалтерського обліку. Рахунки аналітичного обліку використовують для контролю за зберіганням і рухом виробничих запасів, їх оцінки, порівняння з даними складського обліку, а також для підведення підсумків інвентаризації.

Господарські операції з обліку вибуття виробничих запасів в бухгалтерії ПАТ «Завод «Фрегат» відображені в таблиці 3.7

Таблиця 3.7

**Відображення в бухгалтерському обліку господарських операцій
з списання виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат»
у лютому 2023 року**

Дата	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
02.02	Відпущено матеріали на виробництво продукції	231	201	6820
02.02	Використано паливо в процесі виробництва продукції	231	203	1560
04.02	Списано вартість виробничих запасів на витрати, які пов'язані з виправленням браку	24	201	5800
11.02	Використано запасні частини на здійснення капітальних інвестицій з метою модернізації обладнання цеху № 2	15	207	3400
25.02	Списано вартість комплектуючих виробів на витрати, пов'язані з освоєнням виробництва нового виду продукції	39	202	2960
25.02	Списано вартість матеріалів на витрати обслуговуючих виробництв	949	201	1390
25.02	Списано вартість тари на витрати, пов'язані із пакуванням виробленої продукції	93	204	2800

Виробничі запаси відпускаються зі складу підприємства для виробництва продукції, надання послуг, виправлення браку, обслуговування устаткування, пакування готової продукції. Крім того, матеріальні запаси можуть бути реалізовані на сторону або використані для фінансових інвестицій.

Своєчасне отримання інформації про фактичний стан майна, реальність фінансових зобов'язань досягається первинним бухгалтерським спостереженням – реєстрацією даних, що безпосередньо отримуються при вивченні об'єкту бухгалтерського обліку. Документування господарських операцій, їх подвійний запис на рахунках бухгалтерського обліку не можуть забезпечити відображення і облік всіх процесів і явищ, що мають місце в господарській діяльності. Існують господарські процеси, які не піддаються повсякденній реєстрації і документуванню в момент їх здійснення. Бухгалтерія ПАТ «Завод «Фрегат» при

обліку надходження запасів у виробництво застосовує метод середньозваженої собівартості (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Розрахунок оцінки відпуску за допомогою методу середньозваженої собівартості бензину А-95 на ПАТ «Завод «Фрегат» за березень 2023 р.

Показники	Кількість, л	Ціна за одиницю, грн	Вартість, грн
Залишок на 01.03.23р.	2350	50,30	118205
Надходження:			
10 березня	700	49,80	34860
15 – 25 березня	1360	50,50	68680
Всього надійшло	2060	X	103540
Витрачено на виробництво продукції:			
12 березня	1300	40,98	53274
20 – 27 березня	2623	40,98	107490
Всього витрачено	3923	X	160764
Залишок на 01.04.23р.	487	40,98	19957,26

Розрахунок середньозваженої собівартості одиниці запасу:

$$(118205 + 103540) / (2350 + 2060) = 40,98 \text{ грн}$$

Залишок на 1.04.23 оцінюється:

$$487 \times 40,98 = 19957,26 \text{ грн}$$

Отже, вартість бензину А-95 в березні місяці оцінювалась та відображалась в бухгалтерському обліку за ціною 40,98 грн

З метою забезпечення достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності бухгалтерія ПАТ «Завод «Фрегат» контролює збереження виробничих запасів за допомогою постійного спостереження за веденням складського господарства і проведенням планових і позапланових перевірок, а також інвентаризацією. Контроль за веденням складського господарства проводить головний бухгалтер, бухгалтер з обліку запасів, керівники структурних підрозділів.

Для проведення такого спостереження створено такі умови зберігання, надходження, переміщення, витрачання запасів, які забезпечують найменші витрати, усувають можливість псування та споєння крадіжок запасів.

Важливим методом бухгалтерського контролю є проведення планової інвентаризації виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат», метою якої є: забезпечення контролю за наявністю і рухом виробничих запасів; виявлення запасів, що втратили свої властивості; виявлення понаднормово використаних та невикористаних матеріальних запасів. При організації та проведенні інвентаризації запасів бухгалтери підприємства керуються Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р. [60].

На підприємстві проводилась планова інвентаризація виробничих запасів в січні 2023 року. Основною ціллю інвентаризації виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» є виявлення фактичної наявності виробничих запасів та зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку. Для проведення інвентаризації на підприємстві створена робоча комісія у складі головного бухгалтера, бухгалтера, який займається обліком запасів, завідуючого складом.

Надлишки та нестачі виробничих запасів на складі ПАТ «Завод «Фрегат», які виявлені оформляються такими бухгалтерськими проводками (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

**Кореспонденція рахунків з обліку інвентаризації виробничих запасів
на ПАТ «Завод «Фрегат» у січні 2023 року**

Дата	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	Відображено суму недостачі запасних частин у складі витрат звітного періоду	947	207	650,00
2	Оприбутковано лишки палива, виявлені в результаті інвентаризації	203	719	300,00
3	Оприбутковано лишки МШП, виявлені під час інвентаризації	22	719	140,00
4	Відображена сума, що підлягає відшкодуванню в розмірі фактичної нестачі	375	716	650,00
5	Отримано суму відшкодування втрат	30	375	650,00

В ході інвентаризації матеріальних запасів виявлені наступні порушення ведення операцій із запасами на ПАТ «Завод «Фрегат»:

- не перезатверджено договір про матеріальну відповідальність з комірником;
- завищення маси тари при складанні актів на її зважування;
- несвоєчасне відображення в обліку відвантаженої продукції;
- зберігання великої кількості запасів, які втратили свої властивості та не використовуються в процесі виробництва.

Таким чином, потрібно негайно усувати виявлені недоліки та порушення організації складського обліку запасів. Слід пам'ятати, що відповідно до статті 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризації матеріальних запасів, а також не прийняття заходів по відшкодуванню з винних осіб збитків від нестач, розтрат, безгосподарності тягнуть за собою накладення штрафу. Правильна організація бухгалтерського контролю запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» забезпечує своєчасне та повне оприбуткування запасів у день їх надходження; дотримання норм витрачання відпущених запасів за документами про їх використання; наявності виробничих запасів відповідно до нормативів; запобігав крадіжкам виробничих запасів.

3.3. Аналіз використання виробничих запасів на підприємстві

Будь-яке господарське рішення оцінюється за його кінцевим результатом, тобто прибутком чи збитком. Одним з головних факторів, що впливає на величину прибутку, є рівень матеріальних запасів. Виручка від реалізації продукції та прибуток з'являться лише тоді, коли предмети праці, використані в процесі виробництва, перенесуть свою вартість на вартість виготовленої продукції та знайдуть кінцевого споживача.

Дані таблиці 3.10 свідчать, що на ПАТ «Завод «Фрегат» у 2022 році найбільшу питому вагу в структурі виробничих запасів займають витрати на купівельні сировину і матеріали, тобто 72,4 %. Також це спостерігається і в 2023 році, відповідно 63,7 %. Найменшу питому вагу в структурі виробничих запасів

заводу становить в 2022 році – паливо відповідно 0,04 %, а в 2023 році – будівельні матеріали відповідно 1,1 %.

Склад та структура виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» представлено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Склад та структура виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат»

Матеріальні ресурси	2022 рік		2023 рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%
Виробничі запаси:				
- сировина і матеріали	117387	72,4	140740	63,7
- купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	42689	26,3	55672	25,2
- паливо	56	0,04	9138	4,1
- тара і тарні матеріали	97	0,06	4733	2,1
- будівельні матеріали	113	0,08	2375	1,1
- запасні частини	1805	1,12	8360	3,8
Разом	162147	100	221018	100

Необхідною умовою виконання планів по виробництву продукції, зниженню її собівартості, зростання прибутку, рентабельності є повне і своєчасне забезпечення ПАТ «Завод «Фрегат» виробничими запасами необхідного асортименту і якості, тому стабільна забезпеченість матеріальними ресурсами є важливою умовою функціонування та розвитку підприємства. Ріст потреби ПАТ «Завод «Фрегат» в виробничих запасах задовольняється, як екстенсивним, так і інтенсивним шляхами. Розглянемо ступінь виконання плану наявності матеріальних запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» у 2023 році (табл. 3.11).

Проаналізувавши дані таблиці 3.11, можна зробити висновок, що взагалі ПАТ «Завод «Фрегат» як на початок, так і на кінець 2023 року незабезпечено виробничими запасами відповідно на 4362 тис. грн та на 323 тис. грн. Це сталося внаслідок невиконання плану по сировині та матеріалам на 2913 тис. грн, тари і тарних матеріалів на 83 тис. грн, будівельних матеріалів на 200 тис. грн на початок 2023 року. На кінець 2023 року підприємство перевищило план

поставок по паливу – 2567 тис. грн. Отже, підприємство повинно вжити заходів щодо забезпечення наявності виробничих запасів заводу.

Таблиця 3.11

Наявність матеріальних запасів на ПАТ «Завод «Фрегат»

Вид виробничих запасів	на початок 2023 року			на кінець 2023 року		
	план	факт	відхилення + \ -	план	факт	відхилення, + \ -
Виробничі запаси						
у тому числі:						
- сировина і матеріали	120300	117387	-2913	140750	140740	-10
- купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	41786	42689	903	55995	55672	-323
- паливо	1900	56	-1844	6571	9138	2567
- тара і тарні матеріали	180	97	-83	4785	4733	-52
- будівельні матеріали	313	113	-200	2900	2375	-525
- запасні частини	2030	1805	-225	10340	8360	-1980
Разом	166509	162147	-4362	221341	221018	-323

Умовою безперебійної роботи ПАТ «Завод «Фрегат» являється повна забезпеченість матеріальними ресурсами. Витрати сировини, матеріалів, палива, енергії складають значну частку витрат на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг. Від того, як на підприємстві здійснюється процес матеріально-технічного постачання і контроль за дотриманням режиму економії у кожному підрозділі, кожному робочому місці, значною мірою залежать найважливіші показники роботи ПАТ «Завод «Фрегат» – обсяг виробництва, його рівень рентабельності, а також фінансовий стан і ліквідність. Виробнича програма підприємства виконується тільки за умови своєчасного та повного забезпечення її необхідними матеріально-енергетичними ресурсами.

Потребу у матеріальних ресурсах на ПАТ «Завод «Фрегат» розраховує відділ матеріально-технічного забезпечення разом з технічним і планово-економічним відділами. Такий розрахунок роблять на рік, квартал і місяць. У квартальних планах конкретизується номенклатура матеріальних ресурсів і час їх надходження на підприємство. Місячні плани передбачають оперативне забезпечення матеріалами у відповідності із встановленими термінами поставок

на робочі місця. Проведемо аналіз забезпеченості виробничими запасами ПАТ «Завод «Фрегат» за першою та другою оцінками (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Забезпеченість виробничими запасами ПАТ «Завод «Фрегат»

№ п\п	Матеріальні ресурси	Потреба, тис. грн	Наявність, тис. грн	Рівень забезпеченості, %
1	Виробничі запаси, всього у тому числі:			
	сировина і матеріали	140750	140740	99,9
	- купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби	55995	55672	99,4
	паливо	6571	9138	139,1
	тара і тарні матеріали	4785	4733	98,9
	будівельні матеріали	2900	2375	81,9
	запасні частини	10340	8360	80,9
Разом		221341	221018	99,8

Аналізуючи дані таблиці 3.12 можна зробити висновок, що ПАТ «Завод «Фрегат» у 2023 році відбувалась нестача виробничих запасів на 0,2 %, в тому числі сировина і матеріали – 0,1 %, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби – на 0,6 %, запасні частини – 19,1 %, а лише паливо перевищували потребу в них відповідно на 39,1 %. На перший погляд ситуація, яка склалась, радує, проте, не слід забувати, що деякі матеріальні ресурси псуються, втрачають з часом своє якісні властивості та виходять з обігу. Отже, підприємство витратило на їх придбання певну суму коштів, а користі з них не отримало, тому не завжди надлишки ресурсів доцільні. Розрахунок забезпечення підприємства виробничими запасами за третьою оцінкою визначає період безперебійної роботи ПАТ «Завод «Фрегат».

Потреба в матеріальних ресурсах на створення запасів на кінець періоду на ПАТ «Завод «Фрегат» визначається в трьох оцінках:

- натуральних одиницях, що необхідно для встановлення потреби в складських приміщеннях;
- за вартістю – для виявлення потреби в оборотних засобах;

- у днях забезпеченості – з метою планування і контролю за виконанням графіку постачання.

Забезпечення запасами в днях визначається за формулою (3.1):

$$З_{дн} = \frac{З_{мр}}{Р_{двр}} \quad (3.1)$$

де $З_{дн}$ – запаси сировини і матеріалів в днях;

$З_{мр}$ – запаси і-го виду матеріальних ресурсів в натуральних та вартісних показниках;

$Р_{двр}$ – одноденне витрачання і-го виду матеріальних ресурсів в натуральних та вартісних показниках.

Одержана величина порівнюється з нормативом чи тривалістю відповідного періоду, при цьому визначається відсоток забезпечення підприємства ресурсами (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

**Розрахунок запасу виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат»
у січні 2022 року**

Показники	Сировина і матеріали	Паливо	Запасні частини	Будівельні матеріали
Запаси ресурсів, грн	175000	940	33120	7420
Денна норма витрат ресурсів, грн	6730	45	1340	468
Запаси ресурсів, дні	26	20	25	16
Планова потреба ресурсів, дні	25	23	15	12
Рівень забезпечення ресурсами, %	104,0	86,9	166,7	133,3

Дані таблиці 3.13 свідчать, що процес виробництва готової продукції на ПАТ «Завод «Фрегат» у січні 2022 року повністю забезпечений запасами. Так, спостерігається надлишок запасу сировини та матеріалів на підприємстві протягом місяця на 4 %, запасних частин – на 66,7%, будівельних матеріалів – на 33,3 %, проте палива не вистачає на 13,1 %. Це вказує на те, що потрібно переглянути програму постачання матеріальних ресурсів, а саме: зменшити обсяги поставок будівельних матеріалів, за їх рахунок збільшити надходження

палива на підприємство, адже це такий вид виробничих запасів, який ніколи не буває зайвим.

Проаналізуємо ступінь виконання плану поставок матеріальних ресурсів на ПАТ «Завод «Фрегат» (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Аналіз забезпеченості потреби виробничих запасів договорами та їх фактичне виконання на ПАТ «Завод «Фрегат» у 2022 році

Показники	Сировина і матеріали	Паливо	Запасні частини	Будівельні матеріали
Планова потреба, тис. грн	2058	28	470	80
Джерела покриття потреби, тис. грн, в тому числі				
- внутрішні	350	-	110	38
- зовнішні	1708	28	360	42
Укладено договорів, тис. грн	1690	26	340	42
Поступило від постачальників, тис. грн	1682	24	327	42
Виконання договору, %	99,5	92,3	96,2	100,0
Забезпечення потреби договорами, %	98,9	92,9	94,4	100,0

Дані таблиці 3.14 свідчать, що на ПАТ «Завод «Фрегат» у 2022 році зовнішні джерела покриття загалом не забезпечили планової потреби виробництва в виробничих запасах. Так, потреба в сировині і матеріалах не забезпечена укладеними договорами на 0,5 %, палива – 7,7 %, запасних частин – 3,8 %, проте, що стосується постачання будівельних матеріалів, то забезпечення потреби договорами виконано на 100 %. Негативно також на таку ситуацію вплинуло не виконання договору постачальниками, наприклад, недовиконання договору по надходженню сировини і матеріалів склало 1,1 %, палива – 7,1 %, запасних частин – 5,6 %, це свідчить проте, що підприємству потрібно змінити постачальників або умови укладених договорів, тому що така ситуація приводить до не повної загрузки потужностей підприємства, внаслідок чого виникають простой обладнання, втрати робочого часу, а це спричиняє спад виробництва заводу. Розрахунок наданих коефіцієнтів приведемо в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

**Аналіз коефіцієнтів ступеня забезпечення потреби в виробничих запасах на
ПАТ «Завод «Фрегат» в 2022 році**

Показники	Коефіцієнт забезпечення потреби в ресурсах		Відхилення, (+, -)
	план	факт	
Сировина і матеріали	0,82	0,82	0
Паливо	0,93	0,86	- 0,07
Запасні частини	0,72	0,70	- 0,02
Будівельні матеріали	0,53	0,53	0

З наведених розрахунків видно, що фактично виконується забезпечення потреби в сировині і матеріалах, будівельних матеріалах договорами на їх поставку на ПАТ «Завод «Фрегат» в 2022 році. Ступінь незабезпечення підприємства паливом, запасними частинами становить 0,07 та 0,02 в.п.

За даними таблиці 3.16 проведемо аналіз забезпеченості ПАТ «Завод «Фрегат» паливом.

Таблиця 3.16

Аналіз забезпеченості паливом ПАТ «Завод «Фрегат» у січні 2022 році

Показники	Бензин	Дизельне паливо	Масло	Солідол
Планова потреба, тис. грн	12	8	5	3
Інтервал поставки, дні	3	5	12	23
Фактично надійшло, тис. грн	10	6	6	2
Середньодобове споживання, тис. грн	4,2	2,3	1,6	0,7
Забезпеченість, дні	2	3	4	3
Відхилення, +/-				
- у днях	- 1	- 2	- 8	- 20
- від загальної потреби	- 2	- 2	+1	- 1

За даними таблиці 3.16 можна зробити висновок, що бензином та дизельним паливом ПАТ «Завод «Фрегат» у січні 2022 році не забезпечено на 2 тис. грн за рахунок затримки поставок відповідно на 1 та 2 дня. Маслом підприємство перебезпечено на 1 тис. грн, хоча постачання затримується на 8 днів. Солідолом ПАТ «Завод «Фрегат» у 2022 році не забезпечений на 1 тис. грн, за рахунок затримки надходження на 20 днів.

На рівень забезпеченості матеріальними ресурсами ПАТ «Завод «Фрегат» впливають вартісні та кількісні втрати продукції в результаті недопоставки ресурсів, поганої якості матеріалів, зміни цін на матеріали, простоїв через порушення графіку постачання. Проведемо аналіз втрат продукції за рахунок перерахованих вище факторів на ПАТ «Завод «Фрегат» (табл. 3.17).

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що за рахунок недопоставок матеріалів на 5 тис. грн обсяг виробництва зменшився на 13,89 тис. грн, а за рахунок збільшення відходів виробництва на 2,40 тис. грн – на 6,67 тис. грн.

Таблиця 3.17

**Вихідні дані для аналізу втрат продукції на ПАТ «Завод «Фрегат»
у лютому 2022 р.**

Показники	План	Факт	Відхилення, + \ -
Постачання матеріалів, тис. грн	40	35	- 5
Норма витрачання матеріалів на 1 грн продукції, тис. грн	0,30	0,36	0,06
Відходи сировини, тис. грн	10,30	12,70	2,40

Зробивши повний всебічний аналіз забезпечення ПАТ «Завод «Фрегат» виробничими запасами, який є обов’язковою передумовою для вирішення будь-якого виробничого, економічного та організаційного завдання, можна стверджувати, що підприємство протягом операційного циклу не забезпечено матеріальними ресурсами. Це виникло внаслідок недопостачання ресурсів, не укладання договорів з постачальниками на необхідну кількість цінностей. Це вказує на те, що бухгалтерії підприємства необхідно переглянути план матеріально-технічного забезпечення, договори, заявки.

Ефективність використання виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» визначається з метою:

- об’єктивної оцінки стану споживання ресурсів в основному, допоміжному виробництві, обсягів запасу;
- контролю величини затрат на їх придбання та збереження;

- прийняття рішень з питань організації економії ресурсів та розробки шляхів їх раціонального використання.

Матеріаломісткість продукції перебуває під впливом зовнішніх – зміна ринкових цін на сировину, матеріали, паливо, енергію і на готову продукцію; невиконання постачальниками зобов'язань за строками, розмірами і номенклатурою поставок; якість сировини, яка поставляється і витрачається; внутрішніх – рівень прогресивності конструкторських рішень, прогресивність технологічного використання матеріалів, придбаних виробів, використання відходів. Порядок розрахунку впливу факторів на показник матеріаломісткості продукції на ПАТ «Завод «Фрегат» розглянемо в таблиці 3.18.

Таблиця 3.18

Факторний аналіз матеріаломісткості продукції на ПАТ «Завод «Фрегат»

№ п/п	Показники	2022 рік	2023 рік	Відхилення, + \ -
1	Вартість виробничих запасів, тис. грн	6627	6798	+ 171
2	Об'єм випущеної продукції, тис. грн	48163,7	44137,8	- 4025,9
3	Матеріаломісткість продукції, грн	0,13	0,15	0,02
4	Умовна матеріаломісткість, грн	-	0,14	-
5	Відхилення:			
	- за рахунок вартості виробничих запасів, грн	-	-	0,01
	- за рахунок об'єму випущеної продукції, грн	-	-	0,01

Аналіз даних таблиці 3.18 показав, що в 2023 році порівняно з 2022 роком матеріаломісткість продукції збільшилась на 0,02 грн. За рахунок збільшення вартості виробничих запасів на 171 тис. грн, матеріаломісткість збільшилась на 0,01 грн. За рахунок зменшення об'єму випущеної продукції на 4025,9 тис. грн, матеріаломісткість збільшилась на 0,01 грн.

Проаналізуємо показник матеріаловіддачі продукції на ПАТ «Завод «Фрегат» за допомогою факторного аналізу (табл. 3.19)

Таблиця 3.19

Факторний аналіз матеріаловіддачі продукції на ПАТ «Завод «Фрегат»

№ п\п	Показники	2022 рік	2023 рік	Відхилення, + \ -
1	Вартість виробничих запасів, тис. грн	6627	6798	+ 171
2	Об'єм випущеної продукції, тис. грн	48163,7	44137,8	- 4025,9
3	Матеріаловіддача продукції, грн	7,27	6,50	- 0,77
4	Умовна матеріаловіддача, грн	-	6,66	-
5	Відхилення:			
	- за рахунок вартості виробничих запасів, грн	-	-	- 0,61
	- за рахунок об'єму випущеної продукції, грн	-	-	-0,16

Дані таблиці 3.19 свідчать, що в 2023 році порівняно з 2022 роком матеріаловіддача продукції зменшилась на 0,77 грн. За рахунок збільшення вартості виробничих запасів на 171 тис. грн, матеріаловіддача зменшилась на 0,61 грн, за рахунок зменшення об'єму випущеної продукції на 16625 тис. грн, матеріаловіддача зменшилась на 0,16 грн. З вище приведених розрахунків можна зробити висновок, що рівень ефективності використання матеріальних ресурсів на ПАТ «Завод «Фрегат» за проаналізовані періоди знизився.

Застосування узагальнюючих показників в аналізі дозволяє отримати лише загальну уяву про рівень ефективності використання матеріальних ресурсів і резервів її підвищення. Більш детальну інформацію забезпечує аналіз індивідуальних показників. Залежно від специфіки виробництва на ПАТ «Завод «Фрегат» розраховують показник металомісткості. Питома матеріаломісткість окремих виробів розраховується як у вартісному, натуральному, так і в умовно-натуральному вираженні. Вартісний показник питомої матеріаломісткості розраховується як відношення вартості всіх спожитих матеріалів на одиницю продукції до її ціни.

Для удосконалення конструкції виробів можливе застосування прогресивних видів матеріалів, при обробці яких досягається найбільший ефект. Тому розраховується відносна матеріаломісткість, яка є відношенням

конструктивної матеріаломісткості до коефіцієнта використання матеріалів на його виготовлення.

Для оцінки ефективності використання виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» визначимо наступні показники, що характеризують використання матеріальних ресурсів як компоненту оборотних засобів (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Визначення оборотності виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат»

Показники	2022 рік	2023 рік	Відхилення, +\ -
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	39311,3	34557,1	-4754,2
Вартість виробничих запасів, тис. грн	6627	6798	171
Швидкість оборотності, дні	61	71	10
Коефіцієнт оборотності	5,932	5,083	-0,849
Коефіцієнт завантаження	0,169	0,197	0,028

Дані таблиці 3.20 свідчать, що швидкість оборотності на ПАТ «Завод «Фрегат» у 2023 році порівняно з 2022 роком збільшилась на 10 днів, це свідчить проте, що матеріальні ресурси використовуються швидко, а це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Також збільшився коефіцієнт завантаження у 2023 році порівняно з 2022 роком на 0,028, проте зменшився коефіцієнт оборотності на 0,849. При цьому зменшилась собівартість продукції на 4754,2 тис. грн, вартість виробничих запасів зросла на 171 тис. грн.

Таким чином, змістовний аналіз даного питання показав, що на ПАТ «Завод «Фрегат» у 2023 році порівняно з 2022 роком ступінь ефективності використання виробничих запасів знизився. Тому управлінська служба заводу має звернути на це увагу, а саме: чітко визначати розміщення матеріальних ресурсів на складах; стан виробничого обладнання та його використання; наявність працівників та виконання ними норм виробітку; забезпеченість інструментами. Ці заходи сприятимуть скороченню витрат сировини і матеріалів у стадії виробництва на всьому технологічному ланцюгу; забезпеченню раціонального використання технологічного обладнання та випуск готової продукції у відповідності з виробничою програмою.

РОЗДІЛ 4

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

4.1. Шляхи вдосконалення ведення обліку виробничих запасів

Ефективність управління виробничими запасами в сучасних умовах визначається рівнем цифровізації облікових процесів, інтеграцією даних та можливістю оперативного отримання інформації для управлінських рішень. Традиційні підходи до ведення обліку виробничих запасів, що ґрунтуються на паперовому документообігу та фрагментарному зберіганні інформації, не забезпечуючи належної прозорості руху запасів, не дають можливості своєчасно реагувати на зміни виробничої потреби та створюють ризики помилок і маніпуляцій.

Важливою передумовою здійснення господарської діяльності підприємств є оптимальний обсяг виробничих запасів та їх ефективне використання, що потребує удосконалення системи обліку і аналізу виробництва продукції, яка базується на формуванні інформації про надходження та використання виробничих запасів. Управлінці мають забезпечити найбільш ефективні результати виробництва, підтримуючі достатній, але ненадмірний рівень виробничих запасів.

Вирішення цих проблем потребує оновлення системи отримання інформації про виробничі запаси, використання нетрадиційних для вітчизняної облікової практики підходів щодо ефективного їх використання та оптимізації результатів діяльності підприємства через застосування принципів і методів бухгалтерського обліку.

В ПАТ «Завод «Фрегат» існує проблема розробки та впровадження системи управління запасами шляхом удосконалення аналітичного обліку виробничих запасів, враховуючи особливості його основної діяльності, що забезпечить:

- отримання більш точної та детальної інформації про наявність та рух виробничих запасів;
- здійснення чіткого та розгорнутого аналізу обсягів запасів на підприємстві, який надає змогу зробити висновки про збільшення рентабельності підприємства та прискорення обігу вкладеного капіталу;
- надання керівникам підприємства інформації щодо структури запасів, обсягів їх виробництва та реалізації для прийняття відповідних управлінських рішень.

Аналітична та синтетична облікова інформація є основою для управління виробничими запасами підприємства. Без чітко організованого обліку руху запасів апарат управління не зможе виконувати ритмічну роботу підприємства, не зможе захистити себе від конкуренції. Найбільш достовірну інформацію про рух виробничих запасів здатна надати розгалужена система аналітичного обліку. В ПАТ «Завод «Фрегат» на аналітичних рахунках ведуть облік виробничих запасів за їх видами, матеріально-відповідальними особами, постачальниками. Показники аналітичного обліку використовують для визначення собівартості придбаних запасів, тому що ці показники забезпечують найбільшу точність калькуляції, на якій базується грошова оцінка виробничих запасів. Необхідно зазначити, що чітко організований аналітичний облік є важливою передумовою раціональної організації бухгалтерського обліку.

В ПАТ «Завод «Фрегат» для правильного ведення аналітичного обліку виробничих запасів слід дотримуватися основних вимог:

- кількість аналітичних рахунків визначається потребами підприємства та його видом діяльності;
- виробничі запаси обліковуються в натурально-вартісному виразі;
- аналітичний облік ведеться в картках або відомостях;
- в кінці звітного періоду здійснюється звірка аналітичних рахунків з синтетичними.

Наступною проблемою є невпорядкована первинна документація та відсутність типових уніфікованих форм документів. Причому недоліки

стосуються нераціональних форм документів, документообігу та всієї системи оформлення, реєстрації й обробки документів. Перш за все, це спричинено великою різноманітністю форм облікових документів, яка істотно ускладнює облік. Велику кількість документів в ПАТ «Завод «Фрегат» складають по надходженню та вибуттю запасів, що вимагає від бухгалтера чіткої організації не тільки ведення обліку запасів а й діловодства. Ця необхідність виникає для всіх груп первинних документів щодо обліку виробничих запасів. Отже, існуючий порядок ведення обліку виробничих запасів в ПАТ «Завод «Фрегат» супроводжується дублюванням інформації в різних документах. Обсяг аналітичних облікових робіт на кінець місяця зростає, що негативно позначається на якості роботи бухгалтерів.

Одним із напрямів підвищення контрольних функцій обліку операцій з виробничими запасами є удосконалення складання й обробки первинної документації. Суть полягає в тому, що, по-перше, всі первинні документи щодо надходження та витрачання виробничих запасів вводяться й обробляються за допомогою програми, внаслідок чого відпадає необхідність переносити дані з первинних документів в облікові реєстри; по-друге, одні й ті ж дані можуть автоматично потрапляти в різні документи, які є взаємопов'язаними. Недостатньо комп'ютерна техніка використовується при проведенні інвентаризації та оформленні її результатів. Тому доцільним є впровадження в практику проведення інвентаризації та визначення її результатів використання електронних таблиць Excel.

Відтак, одним із ключових напрямів удосконалення обліку є автоматизація первинного обліку на основі інтегрованих ERP-систем, які забезпечують уніфікацію документів, автоматичне формування бухгалтерських проводок, контроль залишків у режимі реального часу, узгодженість даних між бухгалтерією, складом і виробництвом. Впровадження ERP-систем дає можливість мінімізувати ручне введення інформації, скоротити тривалість інвентаризації та виключити дублювання облікових операцій.

Другим напрямом розвитку є використання технологій штрихкодування та RFID-ідентифікації на етапах приймання, зберігання та відпуску матеріальних ресурсів. Ці технології забезпечують автоматичне відстеження місцезнаходження запасів, контроль термінів придатності, а також виключають помилки, пов'язані з людським фактором. Використання RFID-тегів формує цифровий слід кожної одиниці сировини або матеріалу, що значно підвищує рівень прозорості та достовірності даних.

Важливим елементом удосконалення впровадження технологій хмарного зберігання та обробки інформації, які забезпечують розподілений доступ до облікових даних, захист інформації та можливість інтеграції з сервісами аналітичної обробки. Хмарні облікові рішення забезпечують швидке масштабування облікової системи відповідно до обсягів виробництва та дають можливість працювати з даними з різних локацій підприємства.

Перспективним напрямом є використання блокчейн-технологій для реєстрації операцій руху запасів, що дозволяє створити незмінний реєстр облікових подій. Блокчейн гарантує достовірність та доказовість даних, мінімізує ризики шахрайства, а також може застосовуватися для контролю якості та походження матеріальних ресурсів.

Цифровізація обліку виробничих запасів відкриває можливості для впровадження інтелектуальної аналітики та прогнозування потреб у запасах на основі штучного інтелекту та використання алгоритмів машинного навчання. Прогнозне моделювання дає змогу визначати оптимальний рівень страхових запасів, уникати надлишкового накопичення ресурсів, зменшувати витрати на зберігання та мінімізувати ризики зупинки виробництва. Для забезпечення ефективного управління запасами, підвищення прозорості облікових процедур та зниження витрат підприємству доцільно реалізувати практичні заходи (табл. 4.1).

Реалізація зазначених напрямів сприяє підвищенню точності обліку, забезпечує прозорість операцій, скорочує час обробки документів та формує на підприємстві інноваційну модель управління запасами, що відповідає викликам

конкурентного ринку. Бухгалтерія ПАТ «Завод «Фрегат» контролює збереження виробничих запасів за допомогою постійного спостереження за веденням складського господарства і проведенням планових і позапланових перевірок, а також інвентаризацією.

Таблиця 4.1

**Практичні пропозиції щодо вдосконалення обліку виробничих запасів
на ПАТ «Завод Фрегат»**

№ з/п	Напрями цифровізації	Практична пропозиція	Очікуваний результат
1	Автоматизація обліку	Впровадження інтегрованої ERP-системи з модулем управління складом і виробництвом	Скорочення часу обробки документів на 40-60 %, мінімізація помилок ручного введення
2	Первинна документація	Перехід на електронні накладні, акти приймання, ордери	Усунення дублювання документів, прискорення руху інформації
3	Моніторинг руху запасів	Використання штрихкодів або RFID-технологій	Контроль місцезнаходження запасів, запобігання крадіжкам і втратам
4	Інвентаризація	Перехід до динамічної інвентаризації на основі сканерів	Зменшення періоду інвентаризації з кількох днів до кількох годин
5	Контроль якості та термінів	Автоматичне сповіщення про прострочення, брак, необхідність доукомплектування	Підвищення якості кінцевої продукції
6	Документообіг з контрагентами	Хмарні сервіси та цифрові підписи при операціях з постачальниками	Прискорення погодження документів, зниження витрат на зберігання
7	Управління залишками	Використання алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування потреб	Зниження витрат на склад до 25 %, уникнення дефіциту матеріалів

На ПАТ «Завод «Фрегат» поступово збільшується споживання запасів у виробництві. Це обумовлюється значною питомою вагою матеріальних витрат у собівартості продукції і ростом цін на ресурси. В умовах цифрової економіки важливого значення набуває поліпшення якісних показників використання виробничих запасів.

4.2. Основні напрямки підвищення ефективності використання виробничих запасів

Цифрова економіка докорінно змінює підходи до формування інформаційного забезпечення, організації управління ресурсами та здійснення аналітичної роботи на підприємствах. Виробничі запаси як один із найбільш матеріаломістких елементів ресурсного потенціалу підприємства потребують особливої уваги з боку аналітиків, оскільки вони безпосередньо впливають на безперервність виробництва, рівень собівартості продукції, структуру оборотного капіталу та фінансові результати діяльності. Удосконалення аналізу запасів у цифрову епоху передбачає глибоку трансформацію методів збору, обробки, інтерпретації та прогнозування даних, а також інтеграцію цифрових інструментів у процес прийняття управлінських рішень (рис. 4.1).

Рис. 4.1. Напрями удосконалення аналізу виробничих запасів на ПАТ «Завод Фрегат»

Однією з ключових передумов удосконалення аналізу запасів є цифровізація обліково-аналітичних процесів. Впровадження сучасних ERP-систем забезпечує комплексний контроль за рухом запасів на всіх стадіях – від формування потреби та закупівлі до використання у виробництві та списання.

Перевагами ERP-системи у контексті аналітики є:

- уніфікація довідників та облікових даних;
- автоматична генерація звітів і аналітичних форм;
- можливість порівняльного аналізу фактичних і нормативних показників;
- зменшення ризику викривлення інформації.

WMS-системи доповнюють ERP-функціонал, забезпечуючи детальний контроль за рухом запасів на складі: локалізацію товарів, контроль партій, оптимізацію складування та відвантаження. Завдяки RFID-технологіям підприємства отримують змогу відстежувати кожну одиницю запасів у режимі реального часу, що суттєво підвищує точність аналітичних розрахунків.

Системи ВІ дозволяють трансформувати первинні облікові дані у стратегічно важливу інформацію. Вони забезпечують:

- створення інтерактивних аналітичних панелей;
- аналіз структури матеріалів та тенденцій їх використання;
- виявлення проблемних позицій запасів;
- оцінювання КРІ щодо ефективності управління запасами.

Завдяки ВІ ПАТ «Завод Фрегат» може здійснювати ABC-аналіз, визначати критичні групи запасів, формувати рекомендації щодо оптимізації рівнів запасів і прогнозувати вплив змін у логістичних процесах на забезпеченість виробництва.

Прогнозна аналітика дозволяє:

- визначати майбутні потреби у запасах з урахуванням сезонності, циклічності;
- оптимізувати графіки закупівель;

- мінімізувати витрати, пов'язані з надлишковим зберіганням;
- попереджати ризики дефіциту матеріалів.

Концепція цифрового двійника передбачає створення віртуальної копії складських і виробничих процесів. Модель відтворює:

- рух запасів;
- взаємодію між структурними підрозділами;
- зміну виробничих потреб;
- вплив зовнішніх факторів.

Цифровий двійник дає змогу підприємству проводити аналіз «що буде, якщо...», оцінювати наслідки управлінських рішень, тестувати альтернативні сценарії формування виробничих запасів і виявляти неефективні ділянки процесу забезпечення. Це підвищує точність планування й забезпечує можливість швидкої адаптації до змін ринкових умов. Штучний інтелект забезпечує автоматичне виконання багатьох аналітичних функцій, які раніше вимагали ручного втручання. AI-технології дозволяють:

- визначати оптимальні параметри замовлень;
- виявляти аномалії у витрачанні матеріалів;
- автоматично класифікувати запаси за швидкістю оборотності;
- оцінювати ефективність взаємодії з постачальниками;
- формувати рекомендації щодо оптимізації складських запасів.

Завдяки обробці великих масивів даних AI забезпечує точність аналізу, зменшує частку людських помилок і дозволяє здійснювати аналітику в реальному часі.

У сучасних умовах аналіз запасів має здійснюватися не ізольовано, а в межах загального ланцюга постачання. Це передбачає інформаційну синхронізацію між підприємством і постачальниками; обмін даними про запаси, терміни поставок, потреби виробництва; оцінку надійності та стабільності зовнішніх контрагентів; оптимізацію логістичних потоків. Інтегрований підхід сприяє підвищенню точності прогнозів, зниженні часу простоїв виробництва та формуванню гнучкої моделі управління запасами.

Застосування хмарних сервісів забезпечує підприємству можливість зберігати великі обсяги інформації, проводити аналітичні розрахунки без інвестицій у власне ІТ-обладнання та забезпечувати доступ до даних у будь-який момент з будь-якого пристрою. Перевагами хмарних технологій ми відмітили:

- висока доступність даних;
- можливість швидкої інтеграції з іншими сервісами;
- мінімізація витрат на ІТ-інфраструктуру;
- підвищення безпеки та резервування інформації.

За допомогою системи показників визначають прогресивність технологій виробництва, здійснюють прогнозування витрат матеріальних ресурсів для поточного і перспективного забезпечення виробництва на підставі об'єктивних характеристик. Економію (перевитрату) виробничих запасів визначають за формулою 4.1:

$$EM = M_6 \times K - M_3, \quad (4.1)$$

де EM – економія виробничих запасів, тис. грн;

M_6 – матеріальні затрати на продукцію в базовому періоді, тис. грн;

M_3 – матеріальні затрати на продукцію в звітному періоді, тис. грн;

K – коефіцієнт зростання (спаду) обсягу продукції в році, що аналізується, порівняно з базовим.

$$K = VP_{зв} \div VP_6, \quad (4.2)$$

де K – коефіцієнт зростання (спаду) обсягу продукції в році, що аналізується, порівняно з базовим;

$VP_{зв}$ – обсяг виготовленої продукції в звітному році, тис. грн;

VP_6 – обсяг виготовленої продукції в базисному році, тис. грн.

Розрахуємо вище наведені показники в ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» за 2013-2014 рр.

$$K = 531933 \div 383107 = 1,388$$

$$EM = 386820 \times 1,388 - 541200 = - 4293,84 \text{ тис. грн.}$$

Отже, наведений розрахунок показує, що в ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» протягом аналізованого періоду виявляється економія матеріальних ресурсів на виробництво продукції на 4293,84 тис. грн.

Оборотність виробничих запасів безпосередньо впливає на кінцеві результати роботи ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», зокрема на приріст прибутку та рівень рентабельності. Суму вивільнених у результаті прискорення оборотності виробничих запасів обчислюють за формулою 4.3:

$$S_{\text{ноз}} = (PP_{\text{зв}} \div 360) \times (T_{\text{об.баз.}} - T_{\text{об.зв.}}), \quad (4.3)$$

де $PP_{\text{зв}}$ – обсяг реалізації продукції у звітному році, тис. грн;

$T_{\text{об.баз.}}$, $T_{\text{об.зв.}}$ – середня тривалість одного обороту виробничих запасів відповідно у базовому і звітному роках, днів.

$$S_{\text{ноз}} = (531933 \div 360) \times (42 - 43) = - 1477,6 \text{ тис. грн.}$$

За рахунок збільшення тривалості обороту виробничих запасів в ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» економія ресурсів склала 1477,6 тис. грн. Сума приросту прибутку, одержаного за рахунок зміни оборотності виробничих запасів розраховується за формулою 4.4:

$$\Pi = \Pi_{\text{р.баз}} \times (PP_{\text{зв}} \div PP_{\text{баз}}) \times (S_{\text{зв}} \div S_{\text{баз}}) - \Pi_{\text{р.баз}}, \quad (4.4)$$

де $\Pi_{\text{р.баз}}$ – чистий прибуток від реалізації продукції в базисному році, грн;

$S_{\text{баз}}$, $S_{\text{зв}}$ – вартість запасів у базисному та звітному роках, грн;

$PP_{\text{баз}}$, $PP_{\text{зв}}$ – обсяг реалізованої продукції у базисному та звітному роках, грн

$$\Pi = 18955 \times (531933 \div 383107) \times (50598 \div 38453) - 18955 = 15668,4 \text{ грн}$$

Отже, сума приросту прибутку за рахунок економії виробничих запасів склала 15668,4 тис. грн.

Вплив використання виробничих запасів на рівень рентабельності визначається за формулою 4.5:

$$P = (\Pi_{\text{вал.зв}} \times 100) \div (S_{\text{сер.зв}} + S_{\text{зв}} - S_{\text{ноз}}) - P_{\text{зв}}, \quad (4.5)$$

де $\Pi_{\text{вал.зв}}$ – валовий прибуток у звітному році, тис.грн;

$S_{\text{сер.зв}}$ – вартість виробничих запасів в звітному році, тис. грн;

$P_{\text{зв}}$ – загальна рентабельність підприємства в звітному році, %.

$$P = (109593 \times 100) \div (44526 + 50598 - 1477,6) - 3,3 = 113,7 \%$$

Рентабельність підприємства складе 13,7 %. Ефективне використання виробничих запасів є важливим завданням підприємства і повинно забезпечуватись прискоренням їх оборотності. Прискорення оборотності матеріальних ресурсів на стадії виробництва досягається в основному за рахунок скорочення виробничого циклу, а у сфері обігу – пришвидшення реалізації продукції, розрахунків за реалізовану продукцію та надані послуги, недопущення створення дебіторської заборгованості.

Шляхи економії виробничих запасів – основні методи і заходи, проведення яких забезпечує зниження витрат сировини, матеріалів, палива та електроенергії на одиницю роботи. Серед шляхів економії в ПАТ «Завод «Фрегат» можна зазначити наступні:

- поліпшення підготовки сировини і матеріалів до виробничого споживання;
- підвищення всій культури виробництва, і зокрема ліквідація браку продукції, забезпечення належного збереження виробничих запасів;
- підвищення відповідальності і посилення матеріальної зацікавленості працівників в економному використанні запасів;
- організація чіткої роботи органів матеріально-технічного постачання в цілях забезпечення своєчасної і комплектної подання матеріалів до робочих місць.

Ефективність використання виробничих запасів має комплексний характер через те, що економія їх на окремих стадіях пов'язана з рівнем використання на інших. Важливе місце займає енергозбереження, тобто розробка комплексу заходів, які забезпечують неухильне зниження енергоємності валового національного продукту з урахуванням факторів, що впливають на неї. Основними напрямками енергозбереження є: по-перше, зменшення частки енергоємних технологій, машин, обладнання, удосконалення технічної бази, транспортування і збереження енергоресурсів; по-друге, впровадження нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії та палива, вітроенергетики, сонячної енергетики, геотермальної енергетики, малої гідроенергетики, нетрадиційного палива, малої теплоенергетики; по-третє, удосконалення обміну

та контролю за витратами енергоресурсів. Енергозберігаюча технологія – метод виробництва з раціональним використанням ресурсів, який дає можливість одночасно зменшити енергетичне навантаження на навколишнє середовище і кількість відходів, одержаних при виробництві та експлуатації продукту. «Нетрадиційні та поновлюючі джерела енергії» – джерела, що постійно існують або періодично з'являються в навколишньому середовищі у вигляді потоків енергії сонця, вітру, тепла землі, енергії морів, океанів, річок, біомаси.

Враховуючі важливість ефективного використання виробничих запасів на законодавчому рівні розроблені як напрями стимулювання раціонального їх використання, так і санкції за марнотратне витрачання виробничих запасів.

Стимулювання ресурсозбереження здійснюється шляхом:

- надання податкових пільг підприємствам – виробникам енергозберігаючого обладнання, техніки і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів;
- надання податкових пільг підприємствам, які використовують устаткування, що працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії;
- пріоритетного кредитування заходів щодо забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів.

Пріоритетному кредитуванню підлягають енергозберігаючі заходи, що вживаються згідно з рекомендаціями територіальних органів державної енергетичної інспекції, включаючи витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, виготовлення дослідних зразків та експериментальних установок, впровадження у виробництво високоефективних технологічних процесів, обладнання та матеріалів. Придбання з ініціативи підприємств-споживачів паливно-енергетичних ресурсів енергозберігаючих технологій, обладнання, матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, а також інвестицій в будівництво енергозберігаючих об'єктів кредитується на пільгових умовах за наявності відповідного експертного висновку органів управління енергозбереженням. Розмір зниження відсоткової ставки залежить від

енергетичної ефективності впровадження енергозберігаючих заходів. Компенсація збитків кредитних установ від зменшення позикового відсотка проводиться за рахунок коштів фонду енергозбереження;

- встановлення підвищених норм амортизації енергозберігаючих основних засобів;
- цільових державних та інших субсидій і безповоротного асигнування на виконання пошукових науково-дослідних робіт у сфері енергозберігаючих технологій і нетрадиційних видів енергії, на виробництво та освоєння нових видів енергозберігаючої техніки та технології;
- марнотратне витрачання та прямі втрати паливо-енергетичних ресурсів;
- несвоєчасне проведення експертного обстеження використання паливно-енергетичних ресурсів;
- невиконання чи несвоєчасне виконання приписів органів державного управління енергозбереженням щодо усунення фактів марнотратного та безгосподарного витрачання паливно-енергетичних ресурсів.

Отже, вдосконалення аналізу виробничих запасів в умовах цифрової економіки визначається комплексом взаємопов'язаних напрямів, що охоплюють автоматизацію, цифровізацію, інтелектуалізацію та інтеграцію аналітичних процесів.

Використання ERP- та WMS-систем, інструментів бізнес-аналітики, прогнозних моделей, цифрових двійників та штучного інтелекту забезпечує формування високоефективної системи аналітичного забезпечення управління запасами. У результаті підприємство отримує можливість оптимізувати матеріальні потоки, зменшити витрати, підвищити точність управлінських рішень і забезпечити підвищення конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації економіки.

ВИСНОВОК

Виробничі запаси є фундаментальним елементом операційної діяльності, забезпечуючи безперервність виробництва, формування собівартості продукції та стабільність фінансового стану підприємства. В умовах цифрової трансформації облік і аналіз виробничих запасів набув стратегічного значення, оскільки саме матеріальні ресурси визначають ритмічність виробничого процесу, рівень операційної ефективності та фінансові результати підприємства. Зміна технологічної парадигми обумовлює нові підходи до організації облікового-аналітичного процесу, посилюючи вимоги до точності, оперативності й аналітичності інформації про запаси.

В процесі дослідження виробничі запаси визначаємо як складову оборотних активів підприємства, яка представлена сукупністю сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять ресурсну основу підприємства, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції;

Класифікація запасів дозволяє підприємству формувати раціональну структуру ресурсів, визначати обсяги їх потреби, здійснювати контроль за їх рухом та забезпечувати збереження матеріальних цінностей. Науково обґрунтована класифікація виробничих запасів відповідає вимогам бухгалтерського обліку, логістики, планування та цифрових систем управління матеріальними потоками.

Законодавча база ведення обліку виробничих запасів на підприємстві забезпечує методологічні підходи для обліку запасів, що підвищує порівнянність і достовірність фінансової звітності; сприяє прозорості обліку запасів; дозволяє забезпечити контроль і аудит запасів; надає чіткі правила обліку запасів, що мінімізує ризики фінансових санкцій за порушення.

В процесі дослідження встановлено, що на ПАТ «Завод «Фрегат» в 2023 році порівняно з 2022 роком чистий дохід від реалізації продукції без ПДВ зменшився на 16,1 %, собівартість реалізованої продукції на 34,3 %, чисельність

працюючих на 133 чоловіки. ПАТ «Завод «Фрегат» отримало чистий збиток, який в 2023 році порівняно з 2022 роком зменшився на 114581 тис. грн.

Зниження коефіцієнтів автономії, фінансування, маневреності власного капіталу свідчить про погіршення фінансової стійкості підприємства та зростання залежності від залученого капіталу. Це означає, що частка власних ресурсів у фінансуванні діяльності скорочується, підприємство дедалі більше використовує позикові кошти для підтримання операційних процесів, що підвищує фінансові ризики та зменшує здатність протистояти негативним змінам ринкової кон'юнктури. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами зріс на 0,07, що вказує на ймовірність покращення спроможності заводу проводити фінансову незалежну політику. Погіршення коефіцієнтів швидкої ліквідності, поточної ліквідності вказує на скорочення рівня платоспроможності та обмеження можливостей підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання.

Комп'ютерна форма ведення бухгалтерського обліку на ПАТ «Завод «Фрегат» забезпечує вирішення багатьох завдань через реєстрацію господарських фактів та обробки даних. Така система на сьогодні дає можливість накопичувати, аналізувати, інтерпретувати та надавати інформацію користувачам бухгалтерського обліку. Завдяки комп'ютеризації бухгалтерського обліку є можливість в межах одного синтетичного рахунку 20 «Виробничі запаси» одержати декілька різних розрізів аналітики, які різносторонньо відображають первинну інформацію. ПАТ «Завод «Фрегат» використовує в своєму обліковому процесі програму BAS ERP.

На ПАТ «Завод «Фрегат» у 2022 році найбільшу питому вагу в структурі виробничих запасів займають витрати на купівельні сировину і матеріали, тобто 72,4 %. Також це спостерігається і в 2023 році, відповідно 63,7 %. Найменшу питому вагу в структурі виробничих запасів заводу становить в 2022 році – паливо відповідно 0,04 %, а в 2023 році – будівельні матеріали відповідно 1,1 %. Проте, аналіз даних показує, що підприємство в 2023 році було не забезпечене виробничими запасами через невиконання плану по сировині та матеріалам, тари

і тарних матеріалів, будівельних матеріалів. Рівень ефективності використання матеріальних ресурсів на ПАТ «Завод «Фрегат» за проаналізовані періоди знизився.

На нашу думку, аналізуючи в цілому процес обліку виробничих запасів на ПАТ «Завод «Фрегат» можна виділити наступні негативні аспекти:

- складність визначення справедливої вартості запасів;
- низький рівень оперативності інформаційного забезпечення обліку виробничими запасами підприємства;
- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;
- обмеженість контролю використання виробничих запасів.

Саме тому можна виділити наступні напрямки вдосконалення обліку виробничими запасами на ПАТ «Завод «Фрегат»: впровадження інтегрованої ERP-системи з модулем управління складом і виробництвом; використання штрихкодування та RFID-технологій; перехід до динамічної інвентаризації на основі сканерів; автоматичне сповіщення про прострочення, брак, необхідність доукомплектування; хмарні сервіси та цифрові підписи при операціях з постачальниками; використання алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування потреб підприємства.

В процесі дослідження виокремлено напрямки підвищення ефективності використання виробничих запасів: автоматизація інформаційних потоків та впровадження інтегрованих систем управління; використання інструментів бізнес-аналітики; запровадження прогнозної аналітики; застосування штучного інтелекту у процесі оптимізації та автоматизації аналітичних процедур; інтеграція аналітичних процесів у ланцюг постачання; хмарні технології, впровадження яких дасть змогу сформувати високоефективну систему аналітичного забезпечення управління запасами.

Отже, вдосконалення обліку і аналізу виробничих запасів в умовах цифрової економіки визначається комплексом взаємопов'язаних напрямів, що охоплюють автоматизацію, цифровізацію, інтелектуалізацію та інтеграцію аналітичних

процесів. У результаті підприємство отримує можливість оптимізувати матеріальні потоки, зменшити витрати, підвищити точність управлінських рішень і забезпечити підвищення конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізов С. П., Канінський П. К. Організація аграрного виробництва і бізнесу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Фенікс, 2006. 790 с.
2. Артеменко Н.В. Виробничі запаси: особливості обліку та методичні засади проведення аудиту Економіка і суспільство Випуск 2017. № 12. С. 665-670. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/110.pdf
3. Бабіч В. В., Сагова С.В. Фінансовий облік (облік активів): навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. 282 с.
4. Багрій К. Л. Особливості аналізу ефективності використання матеріальних запасів підприємства. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Вип. 7(25): Ч. 1. 2010. С. 50-58.
5. Білик М. С., Кіндрацька Г. І., Кобилюх О. Я. Ідентифікація запасів в управлінні логістичною системою. Вісник національного університету «Львівська політехніка». 2010. № 669. С. 254-261.
6. Болюх М.А., Бурчевський В.З. Економічний аналіз: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2003. 556 с.
7. Бондаренко Н.М., Яресько А.М. Сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2012. Випуск 4. URL: <https://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&l=ua&j=39&id=41>
8. Бутинець Ф.Ф., Мних Є.В., Олійник О.В. Економічний аналіз: навч. посіб. Житомир: ЖІТІ, 2000. 416 с.
9. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: навч. посіб. Житомир: ПП «Рута», 2005. С. 430-449.
10. Віктор О. Облік нестач та надлишків виявлених під час інвентаризації URL: https://buhplatforma.com.ua/article/7242-oblk-nestach-tanadlishkv#anc_10
11. Гадзевич О.І. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств: навч. посіб. Луцьк: Ред. – вид. відділ ВДУ ім. Лесі Українки, 2017. 159 с.

12. Господарський Кодекс України (із змінами і доповненнями) від 24.05.2011 № 3269-17. URL: <http://zakc.iwui.gov.ua/cgi-bin/awsmain.cgi?page=8&nreg>
13. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. К.: А.С.К., 2001. 272 с.
14. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2019. 253 с.
15. Дерев'янка С. Проблема оцінки матеріальних цінностей в сучасних умовах. Агрокомпас. 2008. №11. С. 15-18.
16. Дідоренко Т. В. Сутність і класифікація матеріально-технічних ресурсів на сільськогосподарських підприємствах за їх призначенням та роллю в процесі виробництва. Український журнал прикладної економіки. 2019 рік. Том 1. № 1. С. 92-99.
17. Дмитренко А.В., Балабась І.В. Економічна сутність поняття виробничі запаси. Економіка і регіон. 2018. № 2 (57). С. 149-152.
18. Добрянська М.В. Аналіз запасів виробничих підприємств і вироблення пропозицій щодо їх ефективного використання в ринкових умовах. Науковий вісник НЛТУ України. 2018. Вип. 22.7. С.175-180.
19. Довга Т. А. Проблеми оцінки виробничих запасів господарюючими суб'єктами в умовах інфляції. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 8. С. 88-94.
20. Довга Т.А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства. Молодий вчений. 2017. № 5 (20). Частина 1. С. 130-134.
21. Дунаєва М.В. Особливості відображення запасів у фінансовій звітності за МСФЗ та НП(С)БО. Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки: I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. Житомир, 2020. С. 298-301. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13252/1/%>
22. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

23. Залевська О., Колосок А.М. Контроль і ревізія збереження і використання виробничих запасів. Бухгалтерський облік і аудит. 2019. № 11. С. 229-233.

24. Іванов С., Бортник О.І. Економічна ефективність цифровізації обліково-аналітичного забезпечення управління на підприємстві. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. № 4. Том 10. С. 62-65.

25. Іванищенко В. В., Шомштейн А. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Х.: ИД «ИНЖЕК», 2008. 234 с.

26. Іванюта П. В. Управління ресурсами і витратами: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 320 с.

27. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 із змінами, внесеними згідно із законом № 658 від 31.05.2012р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

28. Карабаза І. Класифікація виробничих запасів як передумова правильності їх обліку, оцінки та аналізу. Економічний аналіз. 2018. Вип. 2(18). С.346-349.

29. Кащенко Н. Б Удосконалення методики аналізу виробничих запасів підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2011. № 2. С. 128-135.

30. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 7. С. 93-105.

31. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2019. 259 с.

32. Ковенко М. Особливості вибуття окремих видів запасів. Податки та бухгалтерський облік. 2017. №15. С.45-53.

33. Кононенко В.А., Цупаленко Ж.П. Облік виробничих запасів: сучасний стан та напрямки вдосконалення. Науковий вісник Херсонського державного

університету. Серія Економічні науки. Випуск 16. Частина 1. 2016. С. 147-151.
URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/38.pdf

34. Концептуальна основа фінансової звітності від 01.09.2010р. / Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) URL: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/332198/file/buh.pdf>

35. Костенко О. М. Підходи до формування обліково-аналітичної системи підприємства. Агроінком. 2019. № 12. С. 113-115.

36. Крикавський Є.В. Засади оцінювання запасів товарів в дистрибуції. Збірник наукових праць. Луцький державний технічний університет. Випуск 5 (18). Ч. 1. Редкол.: відп. ред. д.е.н., проф. Герасимчук З.В. Луцьк, 2018. 376 с.

37. Кузьменко О. М. Сутність виробничих запасів та їх класифікація. Фінанси, облік і аудит. 2018. Вип. 12. С. 259-267.

38. Кузьмінська О. Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств. Вчені записки. 2018. № 16. С. 174-180. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197241218.pdf>

39. Ленъ В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 556 с.

40. Максименко І. Я., Іванченко А. Г. Особливості обліку виробничих запасів в управлінні діяльністю підприємства. Ефективна економіка. 2019. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/44.pdf

41. Матеріальні ресурси: аналіз ефективності використання. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/18183/

42. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10.01.2007 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text>

43. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Державної казначейської служби України 28.03.2013 р. № 433. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DKU1662.html.

44. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200/461833/>

45. Мельничук В.М. Основи економічного аналізу: навч. посіб. К.: «Кондор». 2019. 128 с.

46. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text

47. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» від 01.01.2012р. URL: <http://www.minfm.gov.ua/fUe/link/320292/file/IAS%2019.pdf>

48. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1/ За ред. С.В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. 616 с.

49. Мних Є.В. Економічний аналіз на промисловому підприємстві. К.: Інститут змісту і методів навчання, 1996. 236 с.

50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

51. Онищенко В. Запаси підприємства. Головбух. 2021. № 1. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7704-zapasi-ta-h-klasifikatsiya>

52. Пеняк Ю.С. Управління виробничими запасами у підприємствах. Економіка АПК. 2020. №10. С. 107-110.

53. Пилипів Н., Борисовський М. Поняття і сутність товарно-виробничих запасів. Економічний аналіз. 2013. Вип. 12. Ч. 3. С. 303-307.

54. Подолянчук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 5. С. 88-101.

55. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010р., із змінами, внесеними згідно із законом № 5471-VI від 06.11.2012р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?reg=2755-17>

56. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підруч. К.: КНЕУ, 2007. 528 с.

57. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», наказ Міністерства фінансів України № 163 від 07.07.1999 року URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/reg3792?an=14&ed=2006_12_19

58. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99р. №246. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затвердженому Наказом Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999р., із змінами, внесеними згідно із Наказом Міністерства фінансів №1591 від 09.12.2011р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

60. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженому Наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

61. Поплюйко А.М. Оцінка виробничих запасів при їх використанні. Збірник наукових праць черкаського державного технологічного університету. №1. Черкаси: ЧДТУ, 2020. С.55-63.

62. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF#Text>

63. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ МФУ від 30.11.1999 за № 291. URL: <http://www.mfu.gov.ua>.

64. Пух Л. О. Удосконалення обліку, аналіз та контроль ефективного використання виробничих запасів підприємства. Фінансові ринки и цінні папери. 2019. № 19. С. 14-16.

65. Пушкар М.С., Пушкар Р.М. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2017. 370 с.

66. Рабоконь Ю.С., Томчук О.Ф. Аналіз ефективності використання запасів на підприємстві. Фінанси, облік, банки. 2019. № 1 (24). С. 76-86.

67. Райковска І.Т. Методика економічного аналізу на промислових підприємствах. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3(6). URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6585/1/239.pdf>
68. Роєва О.С. Організаційні засади побудови бухгалтерського обліку запасів в процесі інноваційної діяльності: нормативно-правовий аспект. Центральнотраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2020. Вип. 4(37). С. 274-290. URL: [http://economics.kntu.kr.ua/pdf/4\(37\)/27.pdf](http://economics.kntu.kr.ua/pdf/4(37)/27.pdf)
69. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. К.: Знання, 2007. 662 с.
70. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. К.: Урожай, 2008. 328 с.
71. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 578 с.
72. Талах Т.А. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств хлібопекарської промисловості. Логістика: теорія та практика. 2012. № 2(3). С. 71-80.
73. Тарасишина С. Економічна сутність виробничих запасів та їх класифікація. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/24032021/3/11.pdf>
74. Титенко Л.В. Економічна сутність виробничих запасів. Фінанси, облік і аудит. 2021. №18. С. 361-369.
75. Титенко Л. Загальнотеретичні підходи до методики аналізу виробничих запасів на підприємствах фармацевтичної промисловості. Економічний аналіз. 2011. Вип.9. Частина 3. С. 297-300.
76. Томчук В, Михайлишена А. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами. Економічний аналіз. 2021. Том 31. № 3. С. 198-205.
77. Ужва А.М., Гасяк Т.Ю. Організація та ведення обліку виробничих запасів в інформаційному середовищі. Науковий журнал Хмельницького економічного університету. Хмельницьке: Наука й економіка. 2016. № 4. С.195-222.

78. Федак Л.М. Запаси підприємства сутність та класифікація. Вісник Хмельницького національного університету. 2012. № 1. С. 157-162.

79. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

80. Швець І.Б. Управління виробничими запасами на підприємстві: монографія. Донецьк: Каравела, 2009. 182 с.

81. Шендригоренко М. Т. Виробничі запаси: нормативно-правове регулювання обліку та пропозиції з підвищення ефективності внутрішнього аудиту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 36. С. 182-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2019_36

82. Шендригоренко М.Т., Шевченко Л.Я. Сучасні проблеми організації обліку виробничих запасів на підприємстві та напрями їх вирішення. Вісник ХДУ. Серія: Економічні науки. 2018. № 32. С. 189-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2018_32_44

83. Шквір В.Д., Шара Є.Ю., Височан О.С. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посіб. Львів: Видавництво університету «Львівська політехніка», 2010. 268 с.

84. Шурпенкова Р.К. Організація економічного аналізу на підприємстві. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. 2009. Вип. 25. С. 150-158. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/53842/>

85. Brigham E.F. Financial management: theory and practice / E.F. Brigham, M.C. Ehrhardt. Thomson South-Western, 2008. 1074 p

ДОДАТКИ